

AGENDA PRO ČESKOU ZAHRANIČNÍ POLITIKU 2018

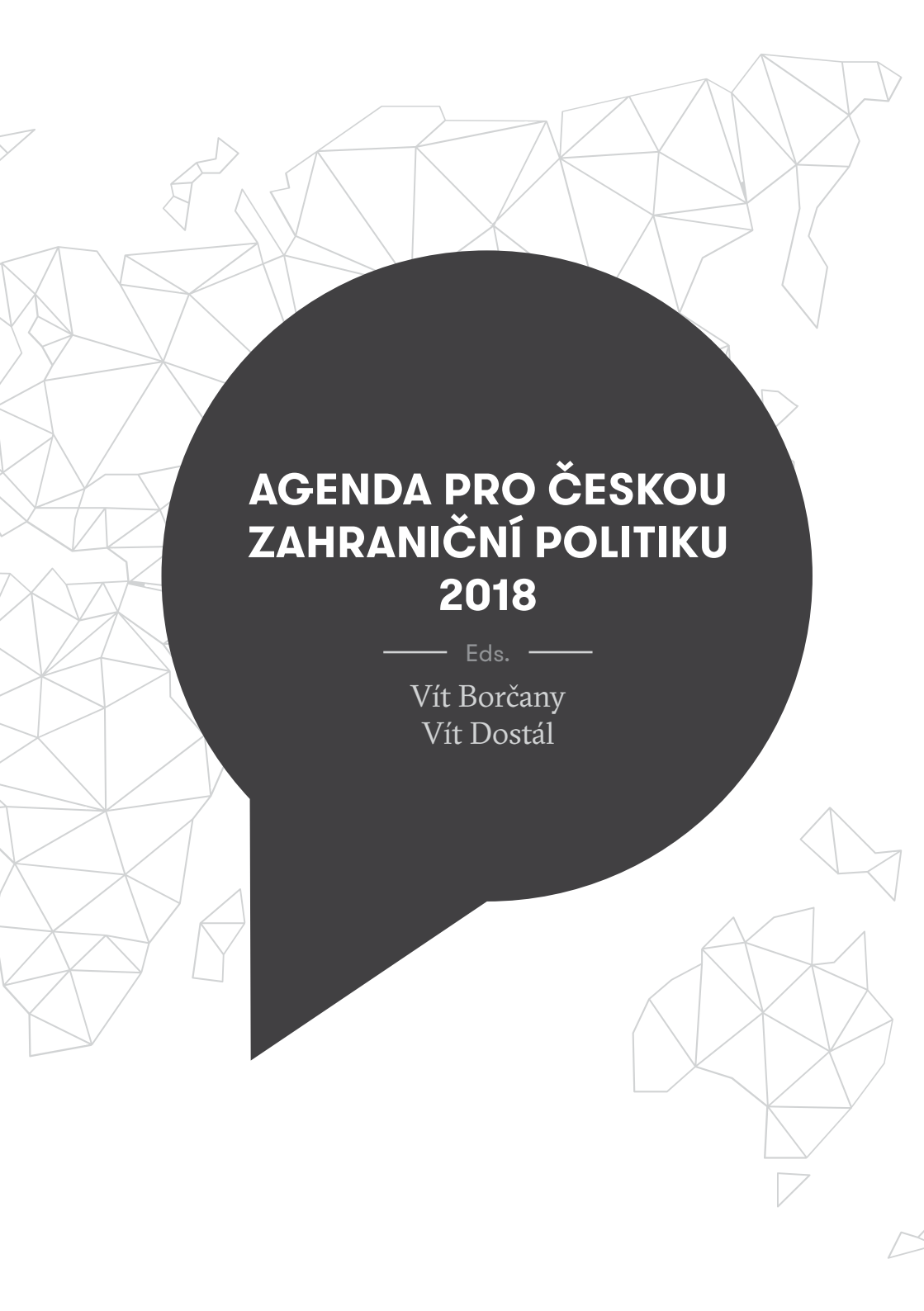
— Eds. —

Vít Borčány
Vít Dostál

AMO.CZ

AGENDA PRO ČESKOU ZAHRANIČNÍ POLITIKU 2018

— Eds. —

Vít Borčany
Vít Dostál

AGENDA PRO ČESKOU ZAHRANIČNÍ POLITIKU 2018

Editori – VÍT BORČANY, VÍT DOSTÁL

Autoři – PETR BOHÁČEK, VÍT BORČANY, ADÉLA DENKOVÁ, VÍT DOSTÁL, PAVEL HAVLÍČEK, PAVLÍNA JANEBOVÁ, TOMÁŠ JUNGWIRTH, TOMÁŠ KAVÁLEK, VÁCLAV KOPECKÝ, KRYŠTOF KRULIŠ, JAKUB KUFČÁK, ANNA KUNOVÁ, MICHAL LEBDUŠKA, ZUZANA LIZCOVÁ, TOMÁŠ NYČ

Korektury – KAROLÍNA PODOBOVÁ

Tisk – VYDAVATELSTVÍ KUFR, S.R.O. – TISKÁRNA

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné nebo elektronické publikace nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele.

Názory vyjádřené v textu nejsou oficiálním stanoviskem AMO.

ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY (AMO)

Žitná 608/27

CZ 110 00 Praha 1

Tel.: +420 224 813 460

info@amo.cz

www.amo.cz

© AMO 2018

ISBN 978-80-87092-55-2 (tištěná verze)

ISBN 978-80-87092-56-9 (pdf verze)

Obsah

Vravorání české zahraniční politiky	11
Evropská politika	21
Střední Evropa	31
Východní Evropa	39
Transatlantické vztahy a bezpečnostní politika	47
Blízký východ	55
Východní Asie	65
Vybrané globální otázky	73
Seznam použitých zkratk	81
Autoři	83
O vydavateli	86

Předmluva

VÍT BORČANY

VÍT DOSTÁL

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO) se po celou dobu své existence systematicky věnuje sledování a analýze české zahraniční politiky. Naším vlajkovým projektem je výroční publikace Agenda pro českou zahraniční politiku, jejíž dvanácté vydání (první byla publikována v roce 2007) právě čtete. Kniha poskytuje ucelený odborný, avšak zároveň normativní pohled na současnou českou zahraniční politiku a představuje svým charakterem ojedinělý počín.

V minulých letech jsme knihu vždy méně či více inovovali. Letošní vydání je však zásadně jiné. Zaprvé jsme po šesti letech upustili od hodnocení v podobě vysvědčení pro aktéry české zahraniční politiky. Ačkoli pro ně byla školní známka zřetelným vzkazem, postupně podle nás převážila negativa tohoto nástroje: zkratkovitost, příliš zjednodušující metodické uchopení a převýšení významu hodnocení nad vlastním obsahem publikace. Dalším výrazným rysem je sjednocení velkého počtu geograficky či tematicky zaměřených kapitol do sedmi širších celků. To nám umožnilo poskytnout komplexnější obraz vývoje zahraniční politiky České republiky. Třetím krokem pak bylo zaměření pozornosti na budoucnost. K tomu nás vedla vůle dostát plně názvu publikace, tedy skutečně předložit agendu pro další zahraničněpolitickou činnost.

Publikaci tradičně uvozuje část věnující se širšímu politickému kontextu české zahraniční politiky. Každá tematická kapitola je rozdělena do dvou částí. První hodnotí posledních 18 měsíců (přibližně od ledna 2017 do června 2018), druhá pak nastiňuje, jaký vývoj mezinárodního prostředí očekáváme a jak by se k němu měla Česká republika postavit. Každá kapitola je doplněna o zajímavé výroky aktérů české zahraniční politiky vztahující se k danému tématu. Za každou částí pak najdete hlavní sdělení; tedy zaprvé s jakým vývojem by Česká republika měla počítat, zadruhé co dnes charakterizuje českou diplomacii v dané oblasti a zatřetí jak by česká zahraniční politika měla reagovat.

Letošní agenda vychází oproti předchozím letům v pozdějším termínu. Nestabilní politická situace a jisté vakuum, které se projevilo i v její zahraniční dimenzi, nás vedly k rozhodnutí vyčkat na vládu opřenou o důvěru v Poslanecké sněmovně. Ačkoliv se zdá, že vratkost bude provázet českou politickou scénu i v následujících měsících, máme dnes alespoň naši agendu pro českou zahraniční politiku komu předat.

Vrávorání české zahraniční politiky

VÍT BORČANY

VÍT DOSTÁL

„Ministerstvu také chybí politické zadání, protože je v současné době obtížné vůbec definovat český národní zájem,“ prohlásil při svém nástupu na Ministerstvo zahraničních věcí politický tajemník a prozatím neúspěšný kandidát na ministra Miroslav Poche. Ačkoli je s podivem, že nepřichází do Černínského paláce se zřejmým plánem, je třeba přiznat, že domácí ani vnější podmínky pro tvorbu zahraniční politiky nebyly od roku 1989 komplikovanější. Je ale důležité si uvědomit, že zatímco za drolící se mezinárodní pořádek nese Česká republika zodpovědnost jen částečnou – především proto, že nedělá dostatek pro jeho udržení – z rozkladu vlastního zahraničněpolitického zázemí se vyvinut nelze.

V úvodní kapitole knihy nejdříve charakterizujeme současnou zahraniční politiku a ohlížíme se za dědictvím vlády Bohuslava Sobotky i menšinového kabinetu Andreje Babiše. Dále se věnujeme kondici hlavních aktérů české zahraniční politiky a pojednáváme o východiscích koaliční vlády ANO a ČSSD. Pozornost věnujeme také klíčovým trendům mezinárodní politiky a nastiňujeme cestu, kterou by se Česká republika měla vydat.

Ohlédnutí za českou zahraniční politikou v roce 2017 a první polovině roku 2018 nemůže být optimistické. Předcházející léta provázela vyostřená zahraničněpolitická debata podél třech hlavních linií – vztahu ČR k Rusku na pozadí ukrajinské krize, česko-čínské relace a migrační krize. S výjimkou posledního tématu však česká diskuze o mezinárodním dění v posledních měsících utichala. Politická debata se soustředila na domácí témata. Během sněmovních i prezidentských voleb se různé zahraničněpolitické otázky vynořovaly, odpovědi na ně však byly velmi černobílé a bez větší hloubky. Tyto výpady pak nepřinesly žádné nové myšlenky.

Českou reflexi mezinárodního dění již řadu let charakterizuje naprostá lhostejnost. Politici postrádají schopnost zachytit probíhající rekonfiguraci mezinárodního systému. Česká zahraniční politika byla položena na ramena úřednického aparátu, jenž ale ze své podstaty nemůže činit zásadní strategická rozhodnutí. Vzhledem k probíhajícím změnám není tento postup do budoucna absolutně udržitelný.

V globálním kontextu se čím dál více projevuje ústup ČR od multilateralismu jako klíčového principu polistopadové zahraniční politiky. Její současní tvůrci prohlubují českou zahleděnost do sebe sama, což znemožňuje spoluvytvářet pravidla mezinárodního řádu a těžit tak z benefitů, které současný systém menším zemím přináší. Ideje, které do něj ČR dosud vkládala, je samozřejmě obtížnější prosazovat v nepříliš příznivé scénérii vzestupu regionálních mocností. Navíc v době, kdy od něj halasně odstupují Spojené státy. Čeští politici se však dobrovolně stáhli z dřívější role aktivního a spolupracujícího hráče (například v oblasti lidských práv a demokratizace) a stali se pouhou sobeckou stafází. Na globální dění odpovídají pouze mlčením, vnitřním zmatením, nejistotou a politickou netečností, anebo v horším

případě agresivním obviňováním ostatních aktérů. Namísto hledání si prostoru k angažmá se problémům jenom vyhýbají a nevidí za krátkodobý horizont.

Domácí politický kontext tyto jevy výrazně posiluje a nenabízí téměř žádné východisko z bezútešné situace. Politické diskuzi nadále dominuje povrchně pojaté téma migrace. V postojích jednotlivých politických subjektů velmi obtížně nacházíme rozdíly, neboť téměř všechny migraci sverepě odmítají. Zároveň však lpěním na tomto tématu přemrštěně posilují jeho politický význam. Populistický přístup se projevuje nejen v každodenní rétorice postavené na agresí vůči uprchlíkům či hůře pouhým cizincům, ale i v praktických politických krocích. Politici reprezentanti navíc paradoxně opakují antiimigrační hesla i přesto, že se česká ekonomika potýká s nedostatkem pracovních sil. Vlády tak na jednu stranu migraci verbálně odmítaly, na stranu druhou usilovaly o zahraniční pracovníky.

Bloudění ministra Zaorálka

Příčiny současného bezútešného stavu je však třeba hledat v minulosti. Když sociální demokraté nastupovali v lednu 2014 do Černínského paláce, vzbuzovalo to vzhledem k osmileté opoziční přípravě na tuto chvíli nemalá očekávání. Suma čtyřletého působení Bohuslava Sobotky a Lubomíra Zaorálka jako lodivodů české diplomacie je však žalostná.

V prvních měsících svého působení připustil Lubomír Zaorálek debatu o významu podpory lidských práv a demokratizace tak nešikovným způsobem, že se smrškla na boj o překonání či zachování havlovského odkazu. Výsledkem pak byly jen minimalistické korekce této dimenze české zahraniční politiky, avšak hořká pachut z celé aféry přetrvávala. Podobně vypadaly úvahy o přeskupování svazků ve středoevropské politice. Výsledkem se stal Slavkovský formát spolupráce s Rakouskem a Slovenskem, který však stále čeká na viditelné výsledky. Dřívější zpochybňování visegrádské spolupráce se naopak s příchodem migrační krize obrátilo k „visegradizaci“ české evropské politiky. I s přičiněním českého předsednictví v letech 2015–16 získala za své nesolidární postoje Visegrádská skupina v EU nálepku nespolupracujícího a nevypočitatelného aktéra.

Pozitivní očekávání v evropské politice vycházející z nominálně prointegračního postoje vlády se vůbec nenaplnila. Její konání symbolizuje podpis tzv. fiskálního paktu. Ten však zůstal v Poslanecké sněmovně, kde narazil na neochotu dohodnout se na jeho schválení s opoziční TOP 09. Česká evropská politika akcentovala téměř výlučně téma migrace, přesněji relokačních kvót. Tato rétorika pak přispěla k bezprecedentnímu prohloubení nedůvěry české veřejnosti vůči EU.

V transatlantických vztazích hledala vláda marně novou agendu. Česká obranná politika se téměř nikam nepohnula, a to nejen ve smyslu ustrnutí navyšování

podílu HDP na obranu. Vztahy s Německem, rozkolísané českým přístupem k migraci, se dočkaly rámcového prohloubení díky podpisu strategického dialogu, jenž však stále čeká na své adekvátní naplnění. Zaorálek také sliboval korektiv blízko-východní politiky, avšak v tomto také zcela selhal. Česká republika nekriticky podporovala Izrael i navzdory jeho různým excesům. K tomu otevřeně spolupracovala se zločinným syrským režimem.

Bez zřejmých strategických ambicí, zato s velikášskou pompou, došlo k aktivizaci vztahů s Čínou. Přínosy této politiky však dosud nejsou hmatatelné. Východní politika byla ovlivněna ruským agresivním angažmá vůči Ukrajině a následným zavedením sankcí vůči Moskvě. Nedošlo k posílení aktivity v politice Východního partnerství, která je deklarovanou českou prioritou. Ačkoli Česko oficiálně podporovalo sankční režim, stalo se Rusko polarizujícím tématem ve vztazích mezi vládou a prezidentem.

Dohasínání Sobotkovy vlády a zahraniční politika bez důvěry

Poslední rok koaliční vlády ČSSD, KDU-ČSL a ANO provázela úplná ztráta ambic a předvolební atmosféra. Diskuzi o evropské politice nadále dominovala migrace, či přesněji donekonečna omílané relokační kvóty. Vláda dokonce schválila nadbytečné usnesení, že nebude plnit schválené nařízení o pomoci Itálii a Řecku z roku 2015, čímž připravila půdu žalobě ČR u Soudního dvora EU. Strategickou rovinu reformy EU pak politická reprezentace ignorovala a diskuze o budoucnosti integrace zůstala na úrovni pochybného vyjádření ministra Zaorálka o tom, že bychom měli omezit volný pohyb pracovníků. Na deklaraci podpory evropské obranné spolupráce nenavázala dostatečná aktivita v praktické rovině.

Ustrnutí či zakopání se ve svých pozicích byly hlavními rysy zahraniční politiky v roce 2017 i v dalších oblastech. Ve středoevropské politice ČR na jednu stranu držela visegrádský protiimigrační prapor (pravděpodobně i pod tlakem veřejného mínění), na stranu druhou se ošívala nad vývojem v Polsku a Maďarsku. Jen minimální pozornost byla věnována summitu Východního partnerství. Prostor vyklizený ve východní politice vládou pak radostně zaplňoval prezident dvěma setkáními se svým ruským protějškem a mj. prosazením vzniku Česko-ruského diskuzního fóra. Neviděli jsme zaznamenaníhodné výsledky divokého čínského dobrodružství. Nikam se neposunula obranná politika, a to ani přes nástup k Severoatlantické alianci skeptického Donalda Trumpa do Bílého domu. Nedošlo k uzavření žádné důležité vyzbrojovací zakázky a podíl výdajů na obranu viditelně nerostl.

Pokud se objevily pozitivní momenty, měly jen nízkou politickou váhu. Výraznou výjimkou bylo rozhodnutí o zapojení do Posílené předsunuté přítomnosti NATO v Pobaltí. Další aktivity jako konsenzus politických stran ohledně české

pozice k brexitu či příčinlivá aktivita při vyjednávání revize směrnice o vysílaných pracovnících byly sice přínosné. Platí však, že jde veskrze o výsledky, jejichž dosažení nevyžadovalo vytrvalé úsilí a strategický rozhled.

Menšínová vláda ANO, již se nepodařilo získat důvěru Poslanecké sněmovny, pak neprováděla z logiky věci v zahraniční politice téměř žádné viditelné kroky. Angažmá zimního ministra zahraničních věcí Stropnického lze jen těžko spojit s jakýmkoli významným počinem, na druhou stranu nepřineslo žádnou katastrofu, což se v českém kontextu dá bohužel považovat za docela snesitelnou skutečnost. Pozitivně se zapsal v kauze Novičok, kdy jednoznačně podpořil spojeneckou Velkou Británii. Prosadit projednávání dezinformačních výroků prezidenta k této aféře v parlamentu však již ani ve svém hnutí nezvládl.

Zlepšení nečekejme

Současná politická konstelace nasvědčuje tomu, že česká zahraniční politika se bude v následujících měsících odehrávat v udržovacím a zároveň konfrontačním módu. Celkově lze předpokládat, že bude reaktivní, prostá nápadů a iniciativy, bude vlečena událostmi, za něž se budou aktéři schovávat před partnery i veřejností. Stokrát opakovaná absence dlouhodobější vize bude přetrvávat, neboť politické elity postrádají širší nadhled i zájem.

Strukturální aspekty zahraniční politiky jsou pro jakýkoliv pozitivní vývoj velice nepříznivé. Zahraniční politika vlády ANO a ČSSD bude náchylná k účelové polarizaci. Bude tak docházet k jejímu zneužívání k dosahování sekundárních politických cílů zapojených aktérů. KSČM bezvýhradně podporující jednání putinovského Ruska a zpochybňující členství ČR v NATO může vládu podrazit při jakékoliv další mezinárodní krizi. Samozřejmou podmínkou fungování zahraniční politiky je, aby sociální demokraté prosadili do čela MZV Miroslava Pocheho, nebo si našli jiného kandidáta. Pokračování současného stavu představuje ze všech variant pravděpodobně tu nejhorší, neboť ČR není na mezinárodních fórech relevantně zastoupena.

Předseda vlády Babiš bude v zahraniční politice pravděpodobně vystupovat s občasnými výstřelky a bude pokračovat s její medializací a nabízením zdánlivých řešení, nebude však přicházet s konstruktivními nápady. Premiér představuje obrovskou nejistotu – ČSSD ani veřejnost vlastně netuší, jaké si vytkl cíle. Prohlašuje, že chce hrát aktivní roli v Evropské radě, přičemž často s tímto vystupuje v naprostém nesouladu, když některá jednání a priori odmítá. Z jeho výroků vyplývá, že chce být součástí dějin, ale spíše se ukazuje, že nemá evropským partnerům co nabídnout.

Babiš bude stát v dobrovolné defenzivě vůči znovuzvolenému, stále tvrdohlavějšímu prezidentu Zemanovi, což se projeví při odmítnutí jmenovat Miroslava

Pocheho ministrem zahraničních věcí. Kvůli snahám premiéra centralizovat rozhodování na Úřad vlády budou vznikat další spory. Problém představuje fakt, že Babiš má tendenci většinu agendy ignorovat. Předseda vlády nemá žádné jasné cíle ani není zásadně ideově ukotven. Představu o zahraniční politice nemá ani nesourodá členská základna jeho hnutí, která jej nebude nikterak usměrňovat. Imperativem zahraniční politiky tak bude udržování Babišovy popularity.

Z Babišovy dosavadní rétoriky je patrné, že si zvolil nejsnadnější cestu skrze téma migrace. Jejímí hlavními rysy je svalování viny na jiné aktéry, odlidšťování uprchlíků, jejich vnímání jako existenčního ohrožení České republiky a kulturní odcizování se západní Evropě či šířeji liberální demokracii jako takové. Předseda vlády může rétoricky dojít prakticky kamkoli a jediným korektivem mu bude touha být brán vážně u důležitých mezinárodních hráčů. Se svými černobílými výroky bude ale jen obtížně reagovat na složitou debatu o budoucnosti EU a hledat místo ČR v ní. Degradace diskuze o EU na polemiku o czexitu se tak v bezobsažném politickém a mediálním prostoru zapleveleném imaginárním strachem z cizího stává reálnou hrozbou.

Ideový náboj zahraniční politiky nelze čekat ani od ČSSD. V posledních měsících se dále prohloubil rozkol mezi proevropským a národněkonzervativním křídlem. Po prohraných volbách získali ve vedení strany jasné navrch ti druzí. ČSSD tedy nemůže být považována za kotvu aktivního působení v EU. Hned polovina předsednictva strany, jež ČR do EU přivedla, dnes deklaruje, že by souhlasila s konáním referenda o vystoupení. Předseda strany a pověřený ministr zahraničí Hamáček je sice naladěn euroatlanticky, avšak při pohledu na stranické nálady, těžké roky v koalici se silnějším ANO a dvoje obtížné volby na obzoru jsou záruky v jeho osobě vratké.

Vrátíme-li se k prezidentu Zemanovi, je nutné poznamenat, že praktická zahraniční politika se s ním víceméně naučila žít. Zeman se sice zapíše tím, že čtvrtý prezidentský pokus zablokovat jmenování ministra zahraničních věcí byl úspěšný (Havel vs. Kavan, Klaus vs. Schwarzenberg a Zeman vs. Zorálek). Nicméně se mu nepodařilo reálně prosadit žádný ze svých větších cílů. Vliv na jeho ústavní povinnost reprezentovat zemi navenek bude mít skutečnost, že minimalizuje svůj zahraniční program. Problémem zůstávají jeho mediální výkřiky, které zanáší pochybnosti o příslušnosti ČR do euroatlantického prostoru mezi veřejnost i zahraniční partnery. Váha těchto pochybností přirozeně roste, když nepřichází dostatečně silná odpověď ze Strakovy akademie či Černínského paláce. Zahraniční diplomati či novináři se tak v odpovědi na své otázky o skutečné podstatě české zahraniční politiky dočkají jen tajemného pomrkvání či chlácholivého „však my víme, jak to je”.

Neutěšený je i pohled mimo zahraničněpolitickou exekutivu. Výrazná proměna stranického složení Sněmovny vede k nepřiliš optimistickým úvahám o případné vládní alternaci. Opoziční strany buď nemají jasnou zahraničněpolitickou orientaci,

nebo nepřipravují koherentní program, který by definoval místo ČR ve světě. Ukázaly to i bídné programové materiály před volbami. Z politického života se stahují osobnosti, které zahraniční politiku opozičních stran formovaly v posledních letech. Toxickým prvkem je pak zastoupení Okamurovy SPD, jež svými prohlášeními o nutnosti vystoupit z EU a jasnou preferencí vztahů s Ruskem přispívá k ještě větší destabilizaci zahraniční i evropské politiky. Některé pozice sdílí toto hnutí s prezidentem a pomáhá mu tak ovlivňovat veřejnost a tlačit vládu do kouta.

Svět na nás nepočká

Česká republika by tedy potřebovala určitý čas oddechu, aby si své zahraničně-politické zázemí uspořádala a vyjasnila si své priority. Ten jí ale nikdo nedá. Při pohledu na současné trendy lze předpokládat, že mezinárodní prostředí bude čím dál komplikovanější. Multilaterální přístup, který doposud zajišťoval malým státům možnost ovlivňovat mezinárodní politiku, ustupuje unilateralismu, soupeření regionálních mocností a transakcionalistickému řešení sporů.

Spojené státy se na tento způsob politiky adaptovaly a nově jej používají nejen vůči svým soupeřům, ale také vůči evropským spojencům. Reakce evropských zemí se pak odlišuje v závislosti na potřebě garancí vlastní bezpečnosti pevnou transatlantickou vazbou. Lze předpokládat, že bude-li se hodnotový rozkol v euro-amerických vztazích prohlubovat, bude se drolit i evropská jednota při jednáních s USA.

V Evropské unii bude kulminovat období transformace započaté utišením problémů eurozóny, migrační krizí a rozhodnutím Británie odejít z EU. Evropští lídři mají ambici dosáhnout reformy eurozóny, revize společné azylové a migrační politiky či dohody o dalším víceletém finančním rámci EU pro léta 2021–2027 do květnových voleb do Evropského parlamentu. Potřeba výsledků v těchto oblastech – stejně jako nezbytnost uspořádat vztahy s Británií před jejím odchodem z EU – dávají tušit sérii dalších „krizových summitů“ Evropské rady. Vzhledem k polarizaci vztahů mezi členskými státy na osách sever–jih a západ–východ se může EU dále štěpit. Toto pnutí mohou využít antiunijní síly, které pravděpodobně výrazně posílí v nadcházejících volbách do Evropského parlamentu.

Výsledné politické dohody bude v EU znovu politicky garantovat Německo. Berlín však bude natolik vytižen hledáním evropských kompromisů, že jeho kapacita soustředit se na problematický visegrádský prostor bude slábnout. Konfrontační rétorika Polska a zejména Maďarska vůči Evropské komisi a západní Evropě obecně však nepoleví. Visegrádská skupina v tomto ohledu bude dále instrumentalizována k sbírání domácích politických bodů, a pokud o ní bude v evropské politice slyšet, bude to veskrze v tématu migrace.

Ruská zahraniční politika zásadních změn nedozná. Nadále se bude snažit EU rozdělovat a svojí agresivitou tlumit rostoucí domácí napětí. Ve východní Evropě bude důležité sledovat pokračující reformní úsilí na Ukrajině, a to i vzhledem k blížícím se prezidentským volbám.

Blízký východ zůstane prostředím nestability, v němž se budou střetávat regionální i globální hráči. Ambiciózní Írán bude usilovat o rekonfiguranci mocenského rozložení v regionu. Budou pokračovat intervence do syrského konfliktu, který se tak svému konci nepřiblíží.

I přes aktuální uklidnění na Korejském poloostrově lze počítat s dalším pnutím i ve východní Asii. To bude charakterizované centralizací moci v Číně, růstem její zahraničněpolitické asertivity a zároveň protekcionismem či politizací čínských investic v zahraničí.

Pokračuje rozklad mezinárodního liberálního řádu, který od 90. let umožňuje České republice bezprecedentní rozvoj. Zahraniční politika by tak měla napřímít své úsilí k hledání partnerů a zastavení či zvrácení tohoto procesu, neboť jakékoli jiné uspořádání mezinárodních vztahů dává České republice méně možností, jak se přibližovat ideálu bezpečného a prosperujícího liberálnědemokratického státu.

Zprv je třeba zásadně změnit rétoriku doprovázející českou evropskou politiku. Konfrontační styl rámovaný tématem migrace vzdaluje ČR od hlavního evropského dění. Evropská politika by měla být konstruktivnější a kromě migrace zdůrazňovat i další témata, jako je nový evropský rozpočtový rámec, bezpečnostní a obranná integrace nebo reforma eurozóny. ČR by měla spolupracovat zejména s Německem, a postavit se tím politickému odcizování se střední Evropy klíčovými evropskými hráči. Visegrádskou skupinu by tak měla táhnout svým příkladem a oponovat škodlivému rozpoutávání politických roztržek se západní Evropou. Vzhledem k povaze své ekonomiky, geografické poloze a velikosti může ČR na další fragmentaci EU jen trazit.

V bezpečnostní politice a transatlantických vztazích by ČR měla směřovat k naplnění svých závazků v oblasti obranných výdajů i účasti v zahraničních misích. Naopak by se neměla snažit získávat si svoji přízeň ve Spojených státech bilateralizací vzájemných vztahů na úkor společné evropské pozice. Stejně tak by měla jednat zejména skrze EU se silnými aktéry, jako je Rusko nebo Čína. V neposlední řadě by z české zahraniční politiky neměla vymizet podpora lidských práv a demokratické transformace, přičemž tento akcent ze slovníku klíčových zahraničněpolitických představitelů pohříchu mizí.

Evropská politika

ADÉLA DENKOVÁ

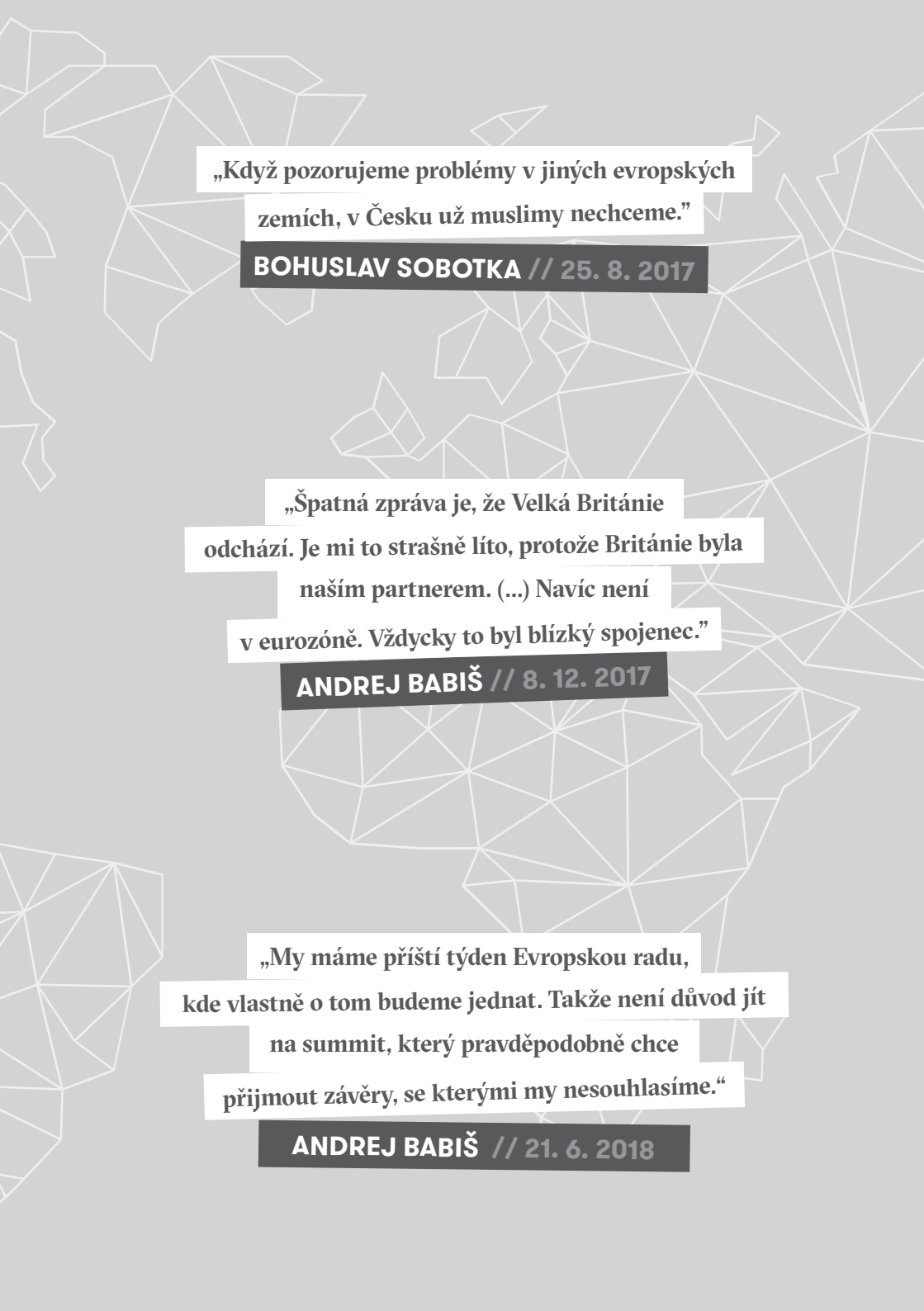
VÍT DOSTÁL

PAVLÍNA JANEBOVÁ

TOMÁŠ JUNGWIRTH

KRYŠTOF KRULIŠ

„Když pozorujeme problémy v jiných evropských zemích, v Česku už muslimy nechceme.”

BOHUSLAV SOBOTKA // 25. 8. 2017

„Špatná zpráva je, že Velká Británie odchází. Je mi to strašně líto, protože Británie byla naším partnerem. (...) Navíc není v eurozóně. Vždycky to byl blízký spojenec.”

ANDREJ BABIŠ // 8. 12. 2017

„My máme příští týden Evropskou radu, kde vlastně o tom budeme jednat. Takže není důvod jít na summit, který pravděpodobně chce přijmout závěry, se kterými my nesouhlasíme.”

ANDREJ BABIŠ // 21. 6. 2018

Od referenda, které v červnu 2016 rozhodlo o odchodu Spojeného království z EU, usiluje EU o svoji konsolidaci. Tento proces byl v posledních měsících provázen očekáváním výsledků důležitých voleb zejména v Německu, Francii a Itálii, iniciativami různých členských států a evropských institucí, hledáním budoucí podoby evropské azylové a migrační politiky či eurozóny, integrací v evropské obranné politice, ale také pokračováním fragmentace mezi členskými státy na osách západ–východ a sever–jih. Z české strany pak zazníval – až na několik výjimek – negativismus spojený s nezájmem klíčových politických aktérů a s účelovou politizací některých aspektů evropské agendy během prezidentských voleb.

Ve volbách v Nizozemsku, Francii i Německu zvítězila politika pokračování projektu evropské integrace. Radikální protiintegrační politické strany sice posílily, ale nezískaly podíl na exekutivní moci. Znamená to, že EU bude pokračovat v postupném zpevňování, které zahájila po britském rozhodnutí o vystoupení z EU a utlumení migrační krize z let 2015 a 2016. Po summitu v Bratislavě, který v září 2016 narýsoval hlavní agendu EU v jednotlivých politikách, následovaly další iniciativy a kroky, jež by EU měly dovést k zásadnější reformě. Jedná se zejména o oblast azylové a migrační politiky, eurozónu a obrannou a bezpečnostní spolupráci.

Evropská komise v Bílé knize o budoucnosti Evropy představila v březnu 2017 možné scénáře reformy EU. Summit Evropské rady u příležitosti 70. výročí podpisu Římských smluv ve společné deklaraci vymezil hranice budoucího kompromisu, když mimo jiné odmítl Evropu dvou rychlostí. V září 2017 byl formulován pracovní program Evropské rady na další dva roky pod názvem Agenda lídrů. Podle tohoto dokumentu se má EU věnovat zejména reformám azylové a migrační politiky a eurozóny, budoucnosti evropského rozpočtu a spolupráci v obranné a bezpečnostní politice. Nový francouzský prezident Emmanuel Macron ve svých vystoupeních na Sorbonně a v Evropském parlamentu navrhl ambiciózní plán reformy EU přesahující tyto oblasti, přičemž se soustředil i na sociální rozměr evropské politiky a vnitřní trh. Na francouzské návrhy odpověděla kancléřka Merkelová teprve v dubnu 2018, a to opatrně a v řadě bodů až vágně; zejména v těch týkajících se eurozóny či vnitřního trhu. Společné prohlášení Německa a Francie ve formě Mesebergské deklarace přijaté těsně před červnovým zasedáním Evropské rady pak ukázalo, že obě země se ve svých pozicích přiblížily jen v některých tématech (například v otázce rozpočtu eurozóny či azylové a migrační politiky). Návrhy francouzsko-německého tandemu pak narazily na odpor dalších zemí zastupujících jak tzv. severní (Nizozemsko), tak jižní křídlo EU (Itálie).

Navzdory těmto zásadním posunům zaznívalo z České republiky až překvapující ticho. Přitom právě dvojí volby spadající do sledovaného období – parlamentní a prezidentské – měly nasměrovat další vývoj české evropské politiky. Hlubší návrhy na proměnu EU však zůstaly v ČR politickými představiteli opomenuty.

Výjimkou se nestala ani bezpečnostní a obranná spolupráce. V Praze sice proběhla evropská konference spojená s představením diskuzního dokumentu Komise k budoucnosti evropské obrany, avšak české zapojení do této agendy nepřesáhlo evropský podprůměr. (Více o této agendě najdete v kapitole věnované transatlantickým vztahům a bezpečnostní politice.)

Zcela mimo politickou pozornost pak zůstalo pro ČR zásadní téma budoucí podoby eurozóny. V tomto ohledu ČR dlouhodobě trvá na tom, že musí být zahrnuta do všech jednání, na druhou stranu ale opakuje, že pro stanovení českých zájmů v této věci je třeba nejdříve znát jasný reformní plán eurozóny. Obecně pak ČR tvrdí, že dveře do eurozóny musí být pro všechny členské státy nadále otevřené a že podmínky vstupu se nemají dále ztěžovat. Reaktivní až pasivní pozice ČR koresponduje s odmítáním zavedení eura ze strany české veřejnosti a v dohledné době i jasné většiny parlamentních politických stran, dokonce i těch, které se dřív k rychlému vstupu do eurozóny hlásily.

Ze všech evropských témat byla česká pozornost nejvíce nasměrována na budoucnost azylové a migrační politiky, a to i přes výrazně klesající počty příchozích do EU. Česká republika věnovala podstatnou část své energie a politického kapitálu tomu, aby nepřijala žádné žadatele o azyl jak v rámci unijních relokací, za což si vysloužila žalobu před Soudním dvorem EU, tak dobrovolně mimo ně. Svoji pozici navíc zdůraznila nadbytečným vládním usnesením podpořeným napříč politickým spektrem. Migrace se také stala jedním z klíčových témat parlamentních i prezidentských voleb, ačkoliv vesměs redukováným na silné výroky či proklamace bez představení konkrétních návrhů.

Červnový summit Evropské rady potvrdil nadále chybějící shodu na budoucí podobě společné evropské azylové politiky. Čeští představitelé vydávali za svůj úspěch, že nedošlo k hlasování o relokačních kvótách pro uprchlíky. Kvůli absenci shody na podobě Dublinského nařízení jsou však v ohrožení i s ním úzce provázané další náležitosti připravované reformy. Ty zahrnují posílení Evropské azylové agentury, zlepšení sběru a sdílení osobních údajů o žadatelích o azyl či sladování podmínek udělení azylu v jednotlivých členských státech. Česká republika se sice účastní souvisejících jednání na technické úrovni, avšak její přístup naznačuje, že preferuje zachování statu quo před rozsáhlejší změnou stávajícího systému, a to i přes všechny jeho zjevné nedostatky.

Ani několik měsíců před odchodem Spojeného království z EU není zřejmé, za jakých okolností se tento krok uskuteční. Jednání o brexitu bylo ve své druhé etapě poznamenáno dlouhodobou nejednotností vlády premiérky Mayové. Ke konkrétní představě budoucích vztahů Spojeného království s EU vláda dospěla až v červenci 2018. Cenou za to byl rozkol uvnitř konzervativní strany a odchod klíčových členů vlády kvůli nesouhlasu s tzv. měkkým brexitem.

V České republice předsedové parlamentních politických stran vydali v únoru 2017 společné prohlášení k jednáním o vystoupení Velké Británie z Evropské unie. Dokument zdůrazňuje úsilí o zachování co nejužších politických, ekonomických a bezpečnostních vztahů mezi EU a Spojeným královstvím při náležitém zohlednění očekávání českých občanů a firem působících ve Spojeném království. Společné prohlášení je ve značné míře obecné, přesto jej lze považovat za příklad dobré praxe sjednocování postojů k určujícím otázkám české evropské politiky. Vládní pozice z dubna 2017 na toto prohlášení navázala a zdůraznila zachování jednotného přístupu sedmadvacítky. Ten také dominoval první etapě jednání, ve kterém sedmadvacítka vystupovala coby jednotný blok a dojednala záruky pro občany EU usazené ve Spojeném království i otázku finančního vyrovnání. V obou případech byly zájmy ČR obhájeny. Z této úvodní fáze tak přetrvává otázka režimu na severoirské hranici. Absence jejího jasného řešení nadále nevylučuje krach celého jednání.

V neposlední řadě byl na jaře 2018 představen návrh příštího víceletého finančního rámce EU pro léta 2021–2027. Kromě relativního snížení prostředků směřujících na kohezní a zemědělskou politiku je součástí návrhu značné zvýšení výdajů na ochranu hranic a zvládání migrace. Hlavní české reakce se však pohybovaly okolo struktury rozpočtu ani změn v programech, nýbrž požadavku na větší národní flexibilitu při nakládání s prostředky.

Česká republika se dále profilovala v debatách spojených s vnitřním trhem. Zprv – spolu s ostatními zeměmi V4 – prosadila, aby se Evropská komise zabývala tématem dvojí kvality potravin, což se nakonec promítlo i do navrhovaných úprav sekundárního práva v rámci balíčku změn, který Evropská komise představila v dubnu 2018 pod názvem tzv. nové politiky pro spotřebitele. V tomto kontextu je důležité podotknout, že k úspěchu vedla i spolupráce mezi vládou a europoslanci a snaha do věci maximálně zapojovat komisařku nominovanou Českou republikou. Z druhé se výrazně podílela na hledání kompromisu ohledně sporné revize směrnice o vysílání pracovníků, ze které se prozatím i díky úsilí České republiky podařilo vyčlenit sektor mezinárodní silniční dopravy.

Přes jednotící momentum brexitu, jež bylo dále posíleno vnějšími okolnostmi – pokračující agresivní politikou Ruska nebo ústupem USA z multilaterálních fór –, je EU ve výše uvedených otázkách značně fragmentovaná. Pro ČR bylo zásadní zejména dělení na západní a východní část EU, které kromě migrace penetruje i do dalších agend. Patrné to bylo zejména v otázkách dvojí kvality potravin, revize směrnice o vysílání pracovníků, ve vztahu se Spojenými státy nebo při rozhodování o přestěhování unijních agentur z Británie. Rozdělení EU pak zvýraznilo výsledky parlamentních voleb v první polovině roku 2018 v Maďarsku a Itálii a přístup vlád, které z nich vzešly.

Již nyní je zřejmé, že závazky obsažené v Agendě lídrů, pracovním programu Evropské rady na období do podzimu 2019, se jen stěží podaří zcela naplnit a že následující měsíce budou pro střednědobou podobu EU klíčové. Evropská unie se nachází v přerodu, který nemá charakter jednání o nové zásadní smlouvě, ale spíše podobu postupných změn či definování dalších společných politik. Cílem představitelů evropských institucí, Německa či Francie je dospět k zásadním dohodám ještě před volbami do Evropského parlamentu plánovanými na konec května roku 2019 tak, aby nové směřování EU navázalo na odchod Británie z EU a korespondovalo se schválením budoucího rozpočtového rámce. Pro ČR tak příští měsíce představují důležité období, ve kterém by se měla projevit jako konstruktivní hráč.

V oblasti migrace a azylu vedle sporu jednotlivých vlád probíhají i neshody napříč unijními institucemi. Podle všeho se však rodí určitý konsenzus ve vztahu k vnějším aspektům evropské migrační politiky: členské státy by vesměs rády migraci řídily mimo Evropu. Na červnové Evropské radě přijatý koncept tzv. regionálních vyloďovacích center však zatím severoafrické i balkánské země kategoricky odmítají. Není navíc vůbec jasné, jak by v těchto centrech probíhala azylová řízení, zda by EU dokázala garantovat bezpečnost migrantů a v neposlední řadě co by se následně stalo s uznanými uprchlíky. Premiér Babiš v této souvislosti opakovaně vyjádřil preferenci tzv. australského modelu (detenční tábory na ostrovech bez možnosti žádat o azyl), který však není ve stávajícím právním a politickém rámci vůbec myslitelný. Čeští představitelé by udělali lépe, kdyby se soustředili na strukturální příčiny nucené migrace a podstatným způsobem posílili humanitární a rozvojové aktivity ČR v zahraničí a plnili v této oblasti alespoň své platné závazky vůči mezinárodním organizacím. Neméně otazníků panuje ohledně budoucnosti reformy vnitřního evropského azylového systému. Jednání se pravděpodobně protáhne do dalšího funkčního období Evropského parlamentu. Česká republika by měla jednoznačně podpořit návrh Komise na rychlé dotažení změn v pěti ze sedmi reformních oblastí, které nezahrnují kontroverzní relokační kvóty a bez kterých veškerá jednání o vnějších migračních politikách zůstávají na půl cesty.

Ve vztazích se Spojeným královstvím se nyní rýsuje spíše dohoda o tzv. měkém brexitu. Z hlediska zájmů České republiky by se takováto varianta jevila jako nejpríjemnější, jelikož v zásadě vychází vstříc zachování vzájemných úzkých ekonomických vazeb i zachování práv českých občanů na ostrovech.

Ve druhé polovině roku 2018 se naplno rozběhnou jednání o víceletém finančním rámci na léta 2021-2027. Při vytváření české pozice a výběru priorit

bude muset ČR zohlednit, že je třeba využít příštího programovacího období k tomu, aby byly evropské prostředky zacíleny do oblastí umožňujících další ekonomický rozvoj – tedy do vědy, výzkumu, inovací, lidského kapitálu, digitalizace a páteří infrastruktury. Speciální pozornost by přitom měla věnovat strukturálně zatíženým regionům (zejména Ústeckému a Karlovarskému kraji), které měly dosud s čerpáním evropských peněz problémy. Během rozpočtového období 2021–2027 by se ČR měla také připravit na to, že se na konci příštího desetiletí může stát čistým plátcem do evropského rozpočtu. Klíčové proto bude získávání zkušeností s čerpáním unijních peněz z komunitárních, centrálně řízených programů, ve kterém ČR dosud nebyla úspěšná. Vhodné by také bylo dokončit transformaci Českomoravské záruční a rozvojové banky na národní rozvojovou banku, která by měla na starost přípravu finančních nástrojů, jež umožňují využívat veřejné peníze účinněji díky multiplikačnímu efektu.

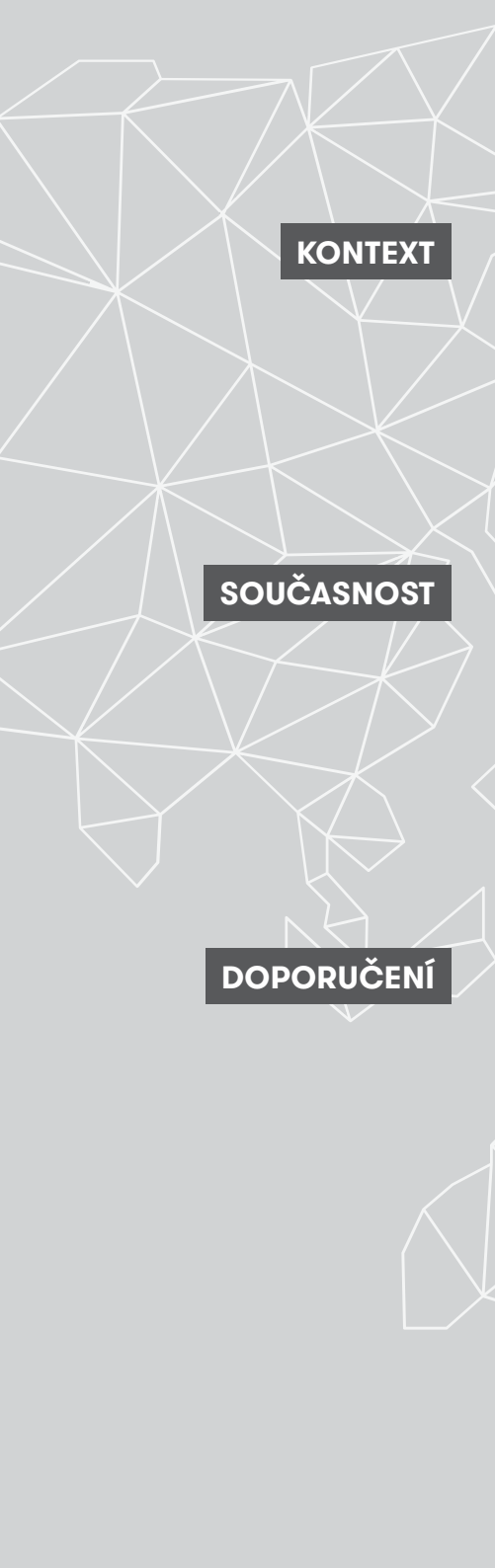
V debatě o reformě eurozóny je důvěryhodnost České republiky nadále zatížena skutečností, že nedokáže jednoznačně konstatovat, zda chce do eurozóny vstoupit, resp. za jakých podmínek. Vláda by tedy měla specifikovat reálnou a nominální konvergenci s eurozónou, která je uvedena jako podmínka pro uvažování o vstupu v programovém prohlášení. V případě převedení Evropského stabilizačního mechanismu na Evropský měnový fond a jeho včlenění do primárního práva se pak nabízí příležitost prosadit druhou podmínku ČR, a to zbavit se povinnosti jednorázového vkladu. V dalších otázkách by ČR měla usilovat o to, aby na jednu stranu státy eurozóny byly nuceny dodržovat pravidla, na stranu druhou pak musí být měnová unie dostatečně silná pro překonávání asymetrických šoků. V tomto smyslu je namístě podpořit i společný rozpočet eurozóny, bude-li jeho využití podmíněno strukturálními reformami v zemích, které by z něj čerpaly. I českou ekonomiku, úzce profilovanou na export a strojírenský sektor, mohou podobné otřesy v budoucnu zasáhnout. Vyvaruje-li se pak eurozóna ekonomických obtíží a bude-li prosperovat, lze střednědobě očekávat i posun v pohledu veřejnosti na zavedení eura v ČR.

V tématu dvojí kvality potravin bude pro ČR podstatná plánovaná legislativní úprava. Vláda by v tomto ohledu měla nadále úzce spolupracovat s českými europoslanci, kteří si v této otázce již vydobyli značný respekt. I z tohoto důvodu by mělo být prioritou dojednání legislativy v rámci končícího funkčního období Evropského parlamentu.

Stejně tak by mělo být prioritou uzavření silničního balíčku, aby bylo vyjasněno, pro které oblasti budou při vysílání pracovníků platit zvláštní pravidla. Celá diskuze o tomto tématu, české hájení zájmů zaměstnavatelů na jedné straně a tlak na socioekonomickou konvergenci členských států na straně druhé pak pro ČR znamená delikátní dilema. Levnější pracovní síla nemůže pro ČR předsta-

vovat dlouhodobou konkurenční výhodu v EU a ČR musí do budoucna počítat s přehodnocením této pozice.

V roce 2019 proběhnou volby do Evropského parlamentu, což je příležitost představit české veřejnosti klíčová evropská témata, a rozšířit tak debatu o EU, jež se v posledních letech zploštila na téma migrace. Vzhledem k polarizaci politického prostředí v ČR nelze něco takového čekat od politických stran. Iniciativy se proto musí chopit občanská společnost, odborné kruhy a média. V neposlední řadě je třeba naplno rozběhnout přípravy na české předsednictví v Radě EU, připadající na druhou polovinu roku 2022.

KONTEXT

- Jednání o podobě brexitu, reformě eurozóny, evropském rozpočtu a revizi azylové a migrační politiky před volbami do EP,
 - fragmentace EU na osách sever–jih a západ–východ,
 - hrozba výrazného posílení protiunijních sil ve volbách do EP.
-

SOUČASNOST

- České zaměření na migrační politiku a opomíjení dalších témat – například reformy eurozóny,
 - přispívání k dělení EU na ose západ–východ,
 - zneužívání evropské politiky pro domácí politické účely,
 - polarizace evropské agendy v ČR.
-

DOPORUČENÍ

- Usilovat o dohodu o měkkém brexitu,
- podporovat rychlé dokončení revize azylové a migrační politiky, silničního balíčku a legislativy o dvojí kvalitě potravin,
- jasněji formulovat podmínky českého vstupu do eurozóny a přispívat do debaty o její reformě,
- připravovat se na předsednictví v Radě EU v roce 2022,
- zkvalitňovat debatu o EU před volbami do EP.

Střední Evropa

VÍT DOSTÁL

PAVLÍNA JANEBOVÁ

ZUZANA LIZCOVÁ

„Musíme maximálně podporovat a dále rozvíjet projekt Visegrádské čtyřky. Pokud chceme obstát a účinně se bránit proti šílenostem z Bruselu, ať už jde o nesmyslné směrnice nebo pokusy vnucovat nám muslimské migranty, musíme postupovat v rámci EU společně. Jinými slovy, musíme se semknout v rámci Visegrádu a ne se přimknout k Německu.“

MILOŠ ZEMAN // 23. 3. 2017

„Prvním z formátů, kterým přispíváme k dobrým vztahům ve střední Evropě a ke stabilitě, je náš strategický dialog, který vedeme s Německem.“

BOHUSLAV SOBOTKA // 28. 8. 2017

„Na cestě do Paříže jsem si prohlédl české noviny. Titulky jsou poněkud monotónní, ale úleva to určitě byla. Italský tisk byl v tomto taky jednoznačný v tom, že vyhrála V4 a Německo a italský ministr vnitra naštváný. Myslím ale, že rozhodnutí bylo dobré pro všechny.“

ALEŠ CHMELÁŘ // 29. 6. 2018

Rozvíjení bilaterálních vztahů se sousedy brzdil nejen komplikovaný domácí vývoj v České republice a soustředění politické pozornosti na něj, nýbrž také volby v Německu a Rakousku nebo politické prostředí v Polsku. Bez ohledu na tuto neukotvenost rostla relevance vztahů se sousedy. České působení vůči nejbližším partnerům však bylo nedostatečné.

Visegrádská skupina (V₄) se stále nedokázala zbavit vizitky problémového a nespolutracujícího aktéra, kterou nabyla svou reakcí na migrační krizi v EU v letech 2015–2016. Český příspěvek k hledání nového pozitivnějšího poselství Visegrádu pak lze najít jen stěží. V₄ nebyla dostatečně vidět ve svých tradičních tématech, jako je například podpora zemí Východního partnerství nebo Evropskou komisí akcentované téma integrace západního Balkánu do EU. V letech 2017 a 2018 pak byla v rámci V₄ stále viditelnější česko-slovenská osa, která se spíše neveřejně, ale konzistentně stavěla do opozice vůči maďarskému či polskému pohledu na Visegrádskou skupinu jakožto nátlakového nástroje v evropské politice. S nástupem vlády Andreje Babiše však ČR z tohoto směru ustupovala a podléhala konfrontačnímu přístupu maďarského předsednictví ve V₄.

ČR hledala stanovisko vůči zásahům polské vlády do nezávislosti tamní justice. Česká diplomacie nepřikročila ke kritice s tím, že komplikovanou domácí situaci si musí vyřešit sami Poláci. Určitou výjimkou bylo společné prohlášení představitelů české justice kritizující změny v polském soudnictví. K výhradám se v létě 2017 dopisem svému protějšku připojil ministr spravedlnosti Pelikán.

Jistá odtazítost od Polska však byla z české strany patrná. Česká republika se stavěla skepticky k Iniciativě tří moří, u které postrádala přidanou hodnotu. V roce 2017 pak po několika letech neproběhlo společné česko-polské zasedání vládních delegací. Ačkoli šlo odvolání již naplánovaného setkání zejména na vrub politické krize v ČR, jednalo se o chybný krok, neboť schůzka mohla posloužit k neveřejnému vyjasnění české pozice vůči domácímu vývoji v Polsku i k řešení rozvinuté dvoustranné agendy. K zásadním posunům tak nedošlo u dlouhodobých bilaterálních problémů týkajících se životního prostředí (například rozšíření hnědouhelného dolu v Bogatyni) nebo hraničního dluhu. Dále se rozvíjela a prohlubovala alespoň obranná a vojenská spolupráce, když došlo k dohodě na zapojení ČR do sil velmi rychlé reakce NATO, které povede v roce 2020 právě Polsko.

Vztahy s klíčovým partnerem, Německem, byly v roce 2017 limitovány podzimními německými spolkovými volbami. V první polovině minulého roku proběhlo několik připomínkových akcí k výročí Česko-německé deklarace (1997) a Československo-německé smlouvy (1992). Pokračoval strategický dialog, v rámci kterého je nutné vyzdvihnout dohodu o prohloubení armádní spolupráce. Do Prahy na návštěvu svého protějšku zavítal i nově zvolený německý prezident Steinmeier, což lze vzhledem ke konfliktním postojům prezidenta Zemana vůči řadě témat podstatných pro Německo vnímat jako pozitivní gesto.

Česko-německé vztahy se tak nacházejí v relativně klidné fázi. Pokračuje a rozvíjí se sektorová spolupráce, která disponuje díky strategickému dialogu dostatečnými nástroji. Tento stav však kontrastuje s viditelným politickým odcizením obou zemí. Vzhledem k neliberálním tendencím v Polsku a Maďarsku se stává střední Evropa pro Německo spíše problémovým prostorem. Česká republika však nedokázala situaci, ve které je vnímaná jako stabilnější a předvídatelnější visegrádský aktér, odpovídajícím způsobem využít a nepřicházela s konstruktivními návrhy, ať už na bilaterální, či unijní úrovni. I v německé předvolební kampani byly patrné dozvuky vzájemných rozporů během migrační krize, jež pravděpodobně zachovávají na vzájemných vztazích v politické a společenské rovině dlouhodobé šrámy. Zatímco komunikace mezi oběma zeměmi na úřednické úrovni probíhá standardně, na vyšší rovině byly překážkou absence české vlády s důvěrou, oslabení spolupráce mezi politickými stranami po volbách v obou zemích a velké personální obměny v parlamentech, které přerušily spolupráci mezi poslanci na osobní rovině.

V srpnu 2017 proběhlo společné jednání českého a slovenského premiéra, rakouského kancléře a francouzského prezidenta v rámci tzv. Slavkovského formátu spolupráce, a to zejména o legislativě týkající se vysílaných pracovníků. I po změně vlády v Rakousku a České republice existuje u představitelů všech tří zemí vůle k pokračování spolupráce započaté původně třemi sociálnědemokratickými premiéry. Pozitivně lze vnímat setkání rakouského a českého prezidenta, vezmeme-li v úvahu skutečnost, že prezident Zeman ve volbách v roce 2016 veřejně podporoval Van der Bellenova protikandidáta Hofera. Fundamentální rozdíly v jejich názorech sice přetrvávaly, ale jednalo se o významné gesto.

Ve vztahu se sousedy bude pro ČR v krátkodobém i dlouhodobém výhledu podstatné, že Německo se svou evropskou politikou bude koncentrovat na otázky reformy eurozóny, migraci či brexit. Při řešení těchto témat hraje střední Evropa a pootažmo Česká republika jen druhořadou roli a pozornost Berlína se tak bude ještě více soustřeďovat mimo ČR a její potřeby. Vzhledem ke konfrontačnímu přístupu Polska a Maďarska a při vědomí visegrádské reakce na migrační krizi z let 2015-2016 pak může v německém zahraničněpolitickém myšlení hlouběji zakořenit pohled na střední Evropu jako na nespolupracující prostor a zdroj neurčitého protestu či nepředvídatelných problémů.

Pro vládu je nezbytné co nejrychleji navázat pracovní kontakty s německým kabinetem. Primárně se lze zaměřit na ty ze spolkových ministrů, kteří mají k ČR vztah (například ministr dopravy Scheuer). Vhodné by bylo začít rozvíjet vztahy

s možnými nástupci kancléřky Merkelové, kteří by se ujali úřadu po vypršení jejího mandátu. Namísto vynakládání času a kapacit v oblastech s minimální šancí na shodu (sporné otázky kolem migrace) je třeba formulovat konstruktivní témata spolupráce. V této souvislosti je nutné potvrdit důležitost strategického dialogu jako podpůrného instrumentu s dosud plně nevyužitým potenciálem. V jeho rámci by bylo vhodné soustředit se na klíčové okruhy, ve kterých mohou vzniknout konkrétní a viditelné výsledky a které by následně mohly sloužit jako vzor pro rozvoj ostatních sektorů dialogu. Pro výše zmíněné úkoly je nezbytné obsadit při příštím plánovaném střídání zásadní pozici českého velvyslance v Berlíně zkušeným diplomatem.

Průsečíky mezi českými a německými pozicemi lze hledat i v otázkách budoucnosti EU. Zde se nabízí prostor pro tvorbu širší koalice zemí, která by společně s Německem usilovala o zdůraznění témat, jako je otevřenost eurozóny či nenařušitelnost vnitřního trhu v nastupující debatě o reformě společné měny. Takovou iniciativu je třeba směřovat před summit o budoucnosti EU, jenž se uskuteční v květnu 2019 v rumunské Sibině a má podle plánu předsedů Evropské komise a Evropské rady nasměrovat další reformu EU.

Od slovenského předsednictví V₄ lze na rozdíl od předsednictví maďarského čekat méně ambiciózní agendu a snahu prezentovat V₄ pozitivněji v EU. Takové iniciativy jsou v bytostném zájmu ČR, která by měla se Slovenskem úzce spolupracovat. Vzhledem k tomu, že předsednictví ČR ve V₄ bude právě na slovenské od července 2019 navazovat, lze uvažovat i nad tandemovou přípravou společné agendy či priorit. Pragmatické spojení s Bratislavou však nelze přeceňovat, zejména omezí-li se budování protíváhy vůči Polsku a Maďarsku jen na vztahy uvnitř Visegrádu jako doposud, kdežto v širším evropském kontextu nebude prakticky viditelné.

Špatná pověst Visegrádu pošramocená veřejnými vystoupeními jeho představitelů a odmítáním účasti na hledání nové podoby evropské azylové a migrační politiky bude i v dalším roce zásadní překážkou při prosazování širších regionálních zájmů. Ke zlepšení image V₄ by mohl přispět věcný přístup k pokračujícímu jednání o reformě společné azylové a migrační politiky EU a odmítnutí instrumentalizace V₄ v tomto tématu, k níž se pro vlastní potřeby uchyluje maďarská či polská vláda. Samozřejmě jen za předpokladu, že od podobného přístupu ustoupí i Česká republika. Ačkoli byly výsledky červnové Evropské rady Českou republikou prezentovány jako vítězství Visegrádské skupiny, neboť bylo potvrzeno odmítnutí povinného relokačního mechanismu, skutečná hodnota visegrádské spolupráce v evropských otázkách se ukáže teprve na tématech, jež jsou pro země V₄ prakticky podstatná. V roce 2018 se naplno rozběhnou jednání o víceletém finančním rámci EU, která prověří kondici V₄ jako formátu napomáhajícího prosazovat společné zájmy na evropské úrovni.

V případě pokračování procedury podle článku 7 Smlouvy o EU proti Polsku lze počítat s jeho další izolací v EU, což bude zatěžovat česko-polské vztahy. Pokud nedojde ze strany Polska k ústupkům či jejich příslibu, měla by ČR připustit, že nebezpečí porušení hodnot EU ze strany Polska existuje. Na takový postoj nicméně musí navázat úsilí udržet s Polskem strategické vztahy. Komplikovaná domácí situace nezpochybňuje význam Polska v bilaterálních i multilaterálních – zde zejména bezpečnostních – relacích. ČR by měla bezodkladně zahájit přípravy na společné zasedání vládních delegací, které neproběhlo v roce 2017. Ministři nové české vlády musí navázat kontakty se svými polskými protějšky. Kromě řešení bilaterální agendy týkající se životního prostředí, dopravní infrastruktury a energetiky je zapotřebí pokračovat v prohlubování spolupráce v obranné a vojenské oblasti. Vhodně by měly být připomenuty i události let 1918, 1938 a 1968.

Ve vztazích s Rakouskem by ČR měla i nadále budovat vztahy v sektorových agendách a kromě toho aktivně usilovat o pokračování spolupráce v rámci Slavkovského formátu. Navzdory účasti Svobodných na vládě se Rakousko snaží v evropské politice působit jako konstruktivní aktér a mediátor odlišných zájmů. Slavkovský formát se tak v rámci středoevropského prostoru může profilovat jako platforma pro hledání kompromisních řešení. Rakouské předsednictví v Radě EU (červenec-prosinec 2018) představuje vhodnou příležitost pro aktivizaci této spolupráce. Jakkoli mohla nedávná rétorika Vídně vyvolávat dojem zájmu o posílení vztahů s V₄, není zatím jasné, zda se tento zájem týká i jiných oblastí než jen snahy zabránit nelegální migraci, a není tedy radno jej přeceňovat.

V posledních letech rostl význam vztahů se sousedy a potřeba pracovat na udržování a zkvalitňování bilaterálních či multilaterálních vztahů ve středoevropském prostoru nebude slábnout. Zásadní bude pro nové české ministry navázání pracovních vztahů se svými protějšky. Úsilí bude třeba napřímít i na zlepšení pověsti V₄ v EU. Pokud k průlomu v této oblasti nedojde, bude střední Evropa západoevropskými partnery nadále vnímána jako problémový aktér, což může mít pro tento region fatální dopady v debatách o budoucnosti EU.

KONTEXT

- Německo věnuje více pozornosti důležitým evropským tématům a méně střední Evropě,
- konfrontační přístup Polska a Maďarska vůči EU a západní Evropě,
- instrumentalizace V4 v migrační problematice,
- test soudržnosti a významu V4 v jednáních o budoucnosti evropského rozpočtu.

SOUČASNOST

- Odcizování ČR a Německa v evropských otázkách,
- české podléhání rétorice a politice Maďarska (a Polska) v evropské politice,
- rezignace na hledání a prosazování přívětivější image V4.

DOPORUČENÍ

- Prohlubovat spolupráci s Německem v evropských záležitostech,
- formulovat pozitivní agendu V4 a připravovat se na české předsednictví,
- prohlubovat kontakty v rámci sektorové spolupráce.

Východní Evropa

PAVEL HAVLÍČEK

MICHAL LEBDUŠKA

„Sankce však nepřinutily Rusko, aby Krym opustilo.
A minské dohody nefungují. Je otázka, co s tím dál.“

ANDREJ BABIŠ // 5. 10. 2017

„Včera jsme si připomněli 4 roky od ruské anexe
Krymu. ČR podporuje obnovení suverenity a územní
celistvosti Ukrajiny. Není důvod pro změnu sankční
politiky vůči Rusku bez plnění minských dohod.“

MARTIN STROPNICKÝ // 19. 3. 2018

„MZV ČR vyjadřuje politování nad tím, že ruská
diplomacie opakovaně a manipulativně spojuje ČR
s případem použití nervové látky v Salisbury.“

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR // 4. 4. 2018

„V případě Nikulina, obviněného v USA ze závažných
trestných činů, jsme jako ČR učinili suverénní rozhodnutí
opřené o nezávislé soudy, včetně ústavního. Za standardními
a transparentními postupy české justice a vlády je
nepřijatelné hledat jakékoliv konspirativní pozadí.“

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR // 4. 4. 2018

Situace v regionu východní Evropy se i nadále odvíjí od bezprecedentní ruské agrese vůči Ukrajině z roku 2014, kvůli které došlo k zásadnímu přehodnocení vztahů mezi jednotlivými zeměmi regionu a členskými státy EU, respektive NATO. Rusko se ocitlo v mezinárodní izolaci a byly na něj uvaleny sankce, kdežto tři země Východního partnerství (Ukrajina, Gruzie a Moldavsko) postupně podepsaly asociální dohodu s EU. V souvislosti s tím vypadají zahraničněpolitické zájmy České republiky poměrně jednoznačně. ČR však prozatím nedokázala významněji posílit svou pozici ve východní Evropě či přispět ke zvýšení stability a bezpečnosti v regionu, a to navzdory svému nekonfliktnímu postavení (například neexistence společné hranice a problémů z toho vyplývajících, minimální historická zátěž vztahů či hustá síť zastupitelských úřadů v regionu).

Česko-ruské vztahy prošly v minulém období dynamickým vývojem, který zahrnoval jak prvky sbližování, a to zejména v ekonomické rovině, tak prohlubování politického odstupu. Česká vláda se rozhodla politicky a diplomaticky podpořit Velkou Británii a vyhostit ze svého území tři ruské diplomaty na protest proti otravě bývalého agenta Sergeje Skripala a jeho dcery nervovým plynem ze skupiny látek zvaných novičok. Ruská diplomacie označila ČR za jednu z pěti možných zemí původu této chemické látky, proti čemuž se ČR ohradila a MZV si předvolalo ruského velvyslance. V kontrastu s tím se vyjadřoval český prezident, který se ztotožnil s ruským výkladem věci. Další diskuzi o novičoku a roli prezidenta republiky v celé aféře na plénu Poslanecké sněmovny zamezily ANO, KSČM a SPD. Krátce nato eskalovala další aféra týkající se uvězněného ruského hackera Jevgenije Nikulina, kterého se ministr spravedlnosti Pelikán rozhodl předat do Spojených států. Nevyhověl tak ruské žádosti o vydání. Ruské velvyslanectví stejně jako Kancelář prezidenta republiky tento krok kritizovaly. V obou případech vyvstal zřejmý konflikt mezi představiteli české vlády a prezidentem, kdy vláda správně vyhověla spojencům, kdežto prezident přijal ruskou pozici.

ČR vidí v Rusku ekonomickou příležitost, třebaže ruský trh zůstává velmi nepředvídatelným, a Česká republika zde má několik nedobytných pohledávek, které byly v minulosti podpořeny Českou exportní bankou a zajištěny Exportní garanční a pojišťovací společností (EGAP). Dle údajů EGAP zůstává Rusko zemí s největší celkovou výší nezaplacených pohledávek. Touto otázkou se v dubnu 2017 zabývala i Česko-ruská mezivládní komise pro hospodářskou, průmyslovou a vědeckotechnickou spolupráci, avšak bez výraznějšího pokroku.

V květnu 2017 ohlásil prezident Miloš Zeman na setkání se svým protějškem Vladimírem Putinem záměr vytvořit Česko-ruské diskuzní fórum, k čemuž následně došlo během prezidentské návštěvy Ruska v listopadu stejného roku. Bez dostatečné komunikace ze strany MZV, Ústavu mezinárodních vztahů, který fórum na české straně zaštiťuje, či Pražského hradu vpadla tato iniciativa do velmi

polarizované české debaty o Rusku a vyvolala odmítavé reakce odborné veřejnosti. První zasedání Česko-ruského diskuzního fóra v červnu 2018 pak k naplnění vytyčených cílů nevedlo. Nedošlo ani k prohloubení odborné spolupráce (například ke zpřístupnění ruských archivů), ani ke skutečnému dialogu mezi českou a ruskou stranou.

Ve vztahu s Ukrajinou se ČR dlouhodobě drží evropského rámce, a to i přes opakované odmítání sankcí prezidentem Zemanem a jejich zpochybňování Andrejem Babišem. Podle premiéra nepřinutily Rusko k opuštění Krymu, a jsou tak neúčinné. Vztahy mezi Ukrajinou a ČR zatěžují různé incidenty ze strany českého prezidenta a dalších politických představitelů. K nejzávažnějším patřil Zemanův projev před Parlamentním shromážděním Rady Evropy, ve kterém český prezident navrhoval, aby Ukrajina přijala za anexi Krymu finanční kompenzaci, a tím se smířila se ztrátou svého území. Senátor Jaroslav Doubrava s europoslancem KSČM Jaromírem Kohlíčkem pak v dubnu a červenci 2018 navštívili Krym, proti čemuž protestovalo velvyslanectví Ukrajiny v Praze. Kohlíček v rozhovoru pro ruská média radil místním podnikatelům, jak obejít protiruské sankce. Podobnou kontroverzi způsobil v květnu 2018 poslanec a nový místopředseda ČSSD Jaroslav Foldyna, který veřejně podpořil ruský motokářský klub Nočních vlků při jejich průjezdu Prahou. Tato skupina je známá svými blízkými vazbami na Putinův režim a aktivní podporou ruské anexe ukrajinského poloostrova Krymu stejně jako zapojením některých svých členů do agrese proti Ukrajině na Donbase.

V celoevropském měřítku bylo jednoznačně nejdůležitější událostí zavedení bezvízového styku pro občany Ukrajiny a dokončení ratifikačního procesu asociací dohody, která definitivně vstoupila v platnost 1. září 2017. Spolu s dohodou o volném obchodu zavádí unijní standardy do ukrajinského právního řádu, a tím zlepšuje i prostředí pro české investory a exportéry. V květnu loňského roku proběhla důležitá návštěva ministra obrany Martina Stropnického v Kyjevě, během níž došlo k odblokování vývozu českého vojenského materiálu a k dohodě o rozšíření vojenské spolupráce. K oživení aktivit došlo i na úrovni Ministerstva průmyslu a obchodu v podobě zasedání mezivládní komise, které se uskutečnilo po téměř pětileté přestávce v červnu 2017, a opět v roce 2018.

Navzdory deklarované podpoře Východního partnerství před bruselským summitem v listopadu 2017 česká politická reprezentace – na rozdíl od té polské a švédské – veskrze rezignovala na veřejnou obhajobu východní politiky EU a prezentaci návrhů jejího prohloubení. ČR tak nenavázala na ambiciózní iniciativu Evropského parlamentu Východní partnerství plus, která by pozdvihla vztahy mezi třemi asociovanými zeměmi a EU na kvalitativně vyšší úroveň. Absence strategie jak a kam vztahy před příštím summitem za dva roky posunout přitom zpochybňuje postoj ČR vůči této dlouhodobě deklarované prioritě české zahraniční politiky.

Na tomto faktu nic nezměnilo ani potvrzení Gruzie a Moldavska jako prioritních zemí a Ukrajiny jako země specifické v rámci nové Strategie zahraniční rozvojové spolupráce ČR 2018-2030.

Rusko nadále prosazuje revizi svého mezinárodního postavení a uspořádání mezinárodních vztahů, ve kterém by hrálo zásadnější roli. ČR by tak k němu měla přistupovat i nadále obezřetně a nedovolit mu, aby prostřednictvím bilaterálních vztahů účelově rozdělovalo členské státy EU. Proto bude důležité, aby vystupovala vůči Rusku společně se svými spojenci v rámci EU a NATO. Dokladem naplňování spojeneckých závazků je pro ČR aktivní zapojení do předsunuté přítomnosti NATO v Pobaltí. Nakonec by česká vláda měla nejen pokračovat v podpoře sankčního režimu vůči Rusku, dokud budou přetrvávat důvody, jež vedly k jejich zavedení, ale také předkládat návrhy na jejich zesílení v případě opětovné ruské agresivity. Dále by se ČR měla na mezinárodních fórech zasazovat o naplnění mandátu Speciální monitorovací mise Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. V případě, že se bude znovu uvažovat o vyslání mírové mise OSN se silným mandátem na mezinárodně uznané hranice Ukrajiny, měla by ji ČR podpořit. V otázce výstavby nových jaderných bloků, ke které se druhá Babišova vláda zavázala ve svém programovém prohlášení, by ČR měla zohlednit také strategické hledisko a upřednostnit variantu neprohlašující energetickou závislost na Ruské federaci.

Pro evropskou perspektivu Ukrajiny je nyní klíčová implementace asociační dohody, která ji hospodářsky i politicky více propojí s EU a umožní budoucí prohloubení její integrace. I vzhledem k poměrně slabým kontaktům na nejvyšší politické úrovni po roce 2014 by bylo v tomto směru vhodné uspořádat návštěvu předsedy vlády doprovázenou podnikatelskou delegací. ČR by měla zároveň poskytovat co nejširší asistenci s implementací reforem a pokračovat se sdílením zkušeností s transformací či podporovat protikorupční aktivity občanské společnosti. Zároveň je třeba kritizovat nedostatečnou politickou vůli k provádění reforem, a to zejména vzhledem k blížícím se prezidentským a parlamentním volbám v příštím roce. Po naplnění těchto předpokladů se zlepší i podnikatelské prostředí, čehož by ČR měla využít zacílením své exportní politiky na ukrajinský trh.

Je žádoucí, aby v otázce Východního partnerství byla Česká republika aktivnější v kontaktech s dalšími členskými státy EU, ať už jsou této politice pozitivně naladěné, či skeptické, a silněji spolupracovat s Evropským parlamentem tak, aby byl asociovaným zemím poskytnut další prostor pro rozvoj vztahů s EU. ČR by měla v letech 2018 a 2019 podpořit země Východního partnerství při naplňování pracovních

plánů tzv. Deliverables 2020, a to obzvláště v její tradiční doméně reformy veřejné správy. Stejně tak je nutné poskytovat politickou, technickou i finanční asistenci při implementaci asociační agendy Ukrajině, Gruzii a Moldavsku a nezapomenout ani na porevoluční Arménii. Zároveň by ČR měla aktivně pracovat na strategické vizi rozvoje Východního partnerství po roce 2020, připomenout desetileté výročí vzniku iniciativy a mít ambici uskutečnit v Praze během svého předsednictví v Radě EU v roce 2022 summit Východního partnerství, a tím potvrdit svůj zájem o tuto politiku.

V posledních letech došlo k polarizaci vztahů mezi Ruskem na jedné straně a Západem stejně jako ruskou agresí sužovanou Ukrajinou a Gruzii na straně druhé. Proto je klíčovým úkolem pro českou vládu zkvalitňovat a zintenzivnit vzájemné kontakty se třemi asociovanými zeměmi VP a prohlubovat nejen hospodářskou, ale v případě Ukrajiny a Gruzie také bezpečnostní spolupráci. Implementace asociačních dohod v kombinaci s dobrým jménem ČR v postsovětském prostoru je příležitostí pro české politiky i investory, která by neměla být promeškána. Zároveň úkolem české diplomacie zůstává přesvědčivě vysvětlovat český postoj vůči Východnímu partnerství a Rusku, a tím posilovat společnou euroatlantickou pozici.

KONTEXT

- Ruská agresivní politika vůči zemím v jeho sousedství i Západu a snaha je rozdělovat,
 - vratký evropský konsenzus vůči Rusku,
 - parlamentní a prezidentské volby na Ukrajině rozhodnou o dalším směřování země,
 - neochota většiny zemí EU zásadně posílit Východní partnerství.
-

SOUČASNOST

- Zpochybňování smyslu protiruských sankcí klíčovými českými politiky,
 - prioritizace Ruska v ekonomických vztazích,
 - podpora demokracie, lidských práv a transformace ve většině zemí Východního partnerství,
 - nedostatečný politický zájem o Východní partnerství.
-

DOPORUČENÍ

- Podporovat společný postup EU a NATO proti ruské agresivní politice,
- zohledňovat strategická rizika při stavbě nových jaderných bloků,
- podporovat reformní úsilí a další evropské směřování Ukrajiny,
- pracovat na strategické vizi rozvoje Východního partnerství po roce 2020.

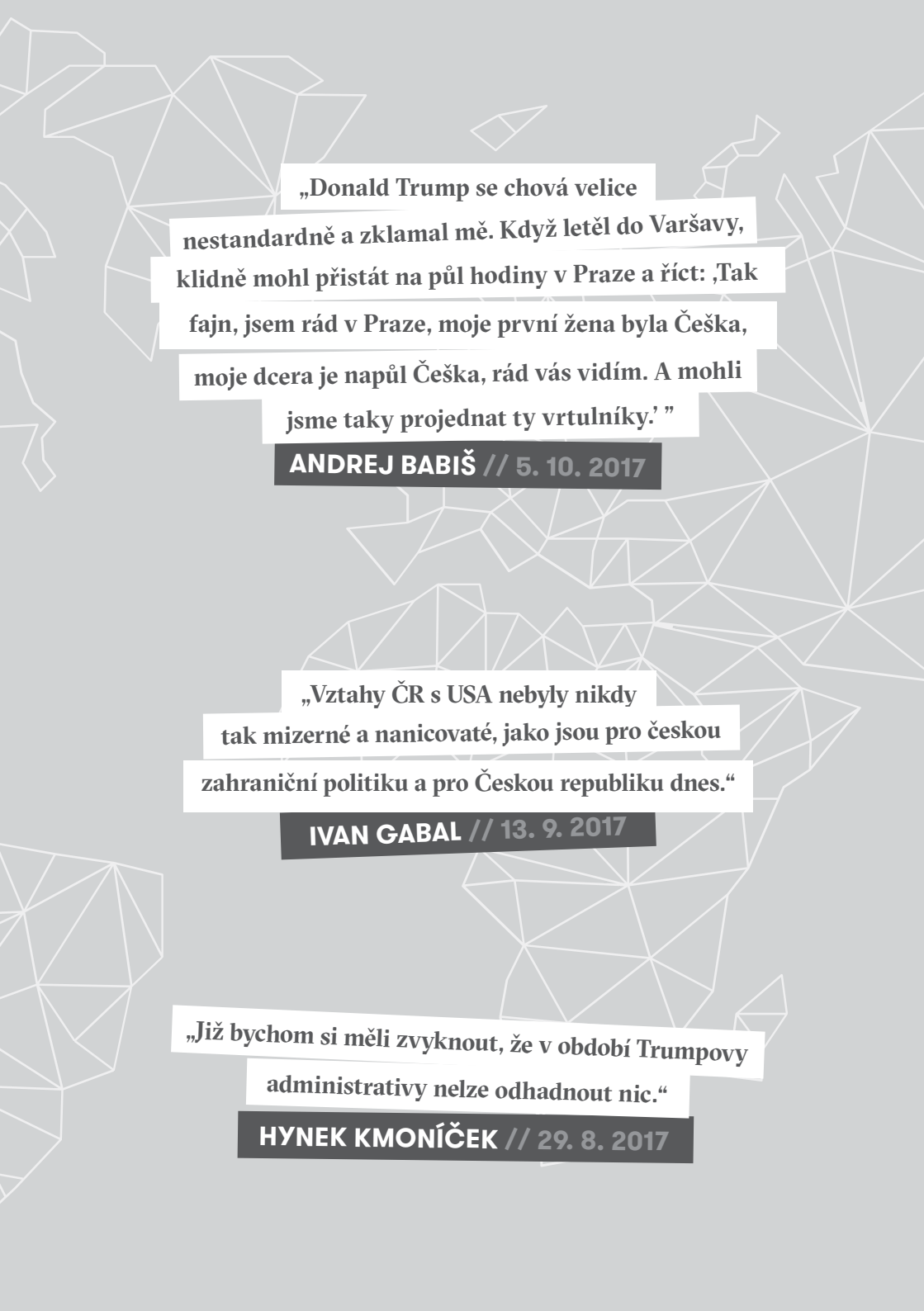

Transatlantické vztahy a bezpečnostní politika

PETR BOHÁČEK

JAKUB KUFČÁK

„Donald Trump se chová velice
nestandardně a zklamal mě. Když letěl do Varšavy,
klidně mohl přistát na půl hodiny v Praze a říct: ‚Tak
fajn, jsem rád v Praze, moje první žena byla Češka,
moje dcera je napůl Češka, rád vás vidím. A mohli
jsme taky projednat ty vrtulníky.‘ ”

ANDREJ BABIŠ // 5. 10. 2017

„Vztahy ČR s USA nebyly nikdy
tak mizerné a nanicovaté, jako jsou pro českou
zahraniční politiku a pro Českou republiku dnes.“

IVAN GABAL // 13. 9. 2017

„Již bychom si měli zvyknout, že v období Trumpovy
administrativy nelze odhadnout nic.“

HYNEK KMONÍČEK // 29. 8. 2017

Transatlantické vztahy jsou od nástupu Donalda Trumpa na post prezidenta Spojených států více konfrontační. Současná americká zahraniční politika se vyznačuje nepředvídatelností, teatrálním pojetím, podléháním vnitropolitické poptávce a unilateralismem. Tento přístup se projevuje například opuštěním řady multilaterálních dohod včetně Pařížské klimatické úmluvy a íránské jaderné dohody nebo uvalením dovozních cel na ocel a hliník z EU. Dalším riskantním prvkem je Trumpův transakcionalismus, který se projevoval v jednáních se Severní Koreou a Ruskem.

Ačkoliv změna pojetí zahraniční politiky a ostrá rétorika vůči evropským spojencům vedly k hodnotovému rozkolu a politickému odcizení, Spojené státy pokračovaly v konstruktivních krocích v bezpečnostní politice. Navýšily prostředky určené na svoji vojenskou přítomnost v Evropě v rámci Evropské odstrašující iniciativy. Uvnitř NATO pak prosazovaly, aby vedle Sil velmi rychlé reakce a Sil rychlé reakce měla Aliance k dispozici další robustní prostředky v krátkém časovém horizontu v rámci Iniciativy vyšší připravenosti. Americkou aktivitu v NATO doplňoval rozhodný, místy až tvrdohlavý tlak na navýšování obranných výdajů ze strany evropských spojenců.

Druhým důležitým trendem bezpečnostní politiky bylo zhmotňování evropské bezpečnostní spolupráce. Na konci roku 2017 došlo ke spuštění stále strukturované obranné spolupráce (PESCO), do které se nakonec zapojily téměř všechny členské státy EU. V roce 2018 bylo v první vlně vybráno 17 projektů PESCO. Pod francouzským vedením vznikla v červnu 2018 Evropská intervenční iniciativa, která si klade za cíl koordinovat vojenské síly zúčastněných zemí a stojí mimo struktury NATO i EU. V neposlední řadě byl schválen vznik Evropského obranného fondu s cílem koordinovat a podpořit vojenský výzkum a vývoj. Poprvé tak peníze z evropského rozpočtu poputují do vojenské sféry.

Česká reakce na probíhající dění v transatlantických vztazích i integraci evropské bezpečnosti nebyla uspokojivá. Rozpočtové výhledy již nepočítají s navýšením obranných výdajů na slibované 1,4 % HDP do roku 2020 a Česká republika se nepřipravuje na následný strmý nárůst v letech 2020–2024. Zásadní armádní zakázky (vrtulníky, pásová vozidla pěchoty, děla ráže 155 mm) jsou neustále oddalovány, což vede k pochybnostem o přezbrojení mechanizované brigády – jednom z hlavních závazků vůči NATO. ČR se alespoň snažila naplňovat své závazky v rámci zahraničních misí. V roce 2018 se zapojila do alianční Posílené předsunuté přítomnosti vysláním jednotek do Litvy a Lotyšska a bylo rozhodnuto o navýšení českých příspěvků do misí v Afghánistánu a Iráku.

V česko-americké bilaterální relaci nedošlo k zásadnímu posunu. Přes řadu příslibů neproběhlo setkání na prezidentské úrovni. Symbolicky významnou však byla návštěva předsedy Sněmovny reprezentantů Paula Ryana v březnu 2018 v Praze a následná cesta Radka Vondráčka do USA v červenci. V dubnu 2018 byl do Spojen-

ných států vydán ruský hacker Jevgenij Nikulin, přestože zájem o něj projevilo také Rusko. Toto rozhodnutí ministra spravedlnosti bylo kritizováno Kanceláří prezidenta republiky.

Česká republika patřila mezi iniciátory evropské strukturované obranné spolupráce. Váhu českému zájmu o tuto oblast dodávalo i představení diskuzního dokumentu Evropské komise k budoucnosti evropské obrany na konferenci v Praze v červnu 2017. ČR následně nezískala podporu pro žádný z vlastních narychlo připravených projektů PESCO, a tak bude v první fázi pouze na třech spolupracovat. Pozitivně lze nahlížet na českou aktivitu v oblasti průmyslové spolupráce, kde Ministerstvo obrany prosazovalo snazší zapojení malých a středních podniků do Evropského obranného fondu.

Nelze očekávat výraznější proměnu zahraniční politiky Trumpovy administrativy a napětí v transatlantických vztazích spíše přetrvá. Vzdalování postojů EU a USA k řadě globálních otázek bude pokračovat, stejně jako tlak Washingtonu na navyšování evropských obranných výdajů. Spojené státy budou také pokračovat v bilateralizaci vztahů s evropskými partnery, přičemž exkluzivní relace se budou snažit navázat se zeměmi závislejšími na aliančním odstrašení.

Trumpova obchodní politika a odvetná evropská opatření se mohou negativně projevit i na českém exportu do Spojených států. Ty jsou však pro české firmy příliš důležitým trhem na to, aby ČR podporovala další zhoršování euro-amerických obchodních vztahů. Měla by se proto na evropské úrovni zasazovat o vyjednávání s USA namísto případné eskalace obchodní války.

Stoleté výročí vzniku Československa, ke kterému Spojené státy zásadním způsobem přispěly, a s tím související navázání vzájemných vztahů mají pro vzájemné vztahy unikátní symbolickou hodnotu a měly by být náležitě oslaveny.

Budování evropské obranné spolupráce bude pokračovat, avšak její výsledný formát není stále zřejmý. Kompromis se tak bude hledat mezi francouzským modelem evropské strategické autonomie, německým inkluzivním přístupem a zájmem nenarušit transatlantickou vazbu, který v úvahách o evropské obranné integraci reprezentuje zejména Polsko.

Vzhledem ke slabé kondici transatlantických vztahů a nezbytnosti americké vojenské přítomnosti v Evropě k zajištění české bezpečnosti by měla ČR přispět k posílení evropského pilíře NATO. Zapojení do Posílené představené přítomnosti v Pobaltí je pro českou bezpečnostní politiku nezbytným krokem. Menšinová vláda se bude muset při schvalování zahraničních misí v Poslanecké sněmovně opřít

o hlasy opozice, a měla by tak usilovat o rámcovou dohodu v těchto otázkách. ČR by se měla primárně zaměřit na posilování svých vojenských schopností a kapacit a na pokračování vojenské spolupráce s Německem a Polskem. Předpokladem je samozřejmě navyšování obranných výdajů a výměna zastaralé vojenské techniky. ČR by měla být schopná navýšit svůj závazek ke kolektivní obraně NATO z jedné mechanizované brigády na dvě do roku 2030.

Česká republika by se znovu měla pokusit o vedení vlastního projektu PESCO propojeného s obranným průmyslem. Největší šanci na úspěch má spolupráce na pasivních radarech. Projekt by měl být ambiciózní a participovat by na něm měly české firmy, které v oblasti radarů excelují. Do získávání podpory pro vlastní projekty PESCO je pak nezbytné zapojit také Armádu České republiky.

Česká republika by se zároveň měla připravovat na nutnost soutěžit o prostředky pro obranný průmysl z Evropského obranného fondu. Úspěšné budou zejména technologicky silné projekty se zřejmým přínosem pro unijní kapacity. Pro český zbrojní průmysl bude podstatné, aby nebyly prostředky obranného fondu alokovány pouze pro západoevropské konglomeráty. K fondu musí mít přístup i menší firmy ze střední a východní Evropy.

KONTEXT

- Další konfrontace v transatlantických vztazích,
- americký tlak na zvyšování evropských obranných výdajů a vojenských schopností,
- dokončování adaptace NATO na změněné bezpečnostní prostředí,
- prohlubování evropské bezpečnostní, obranné a zbrojní integrace.

SOUČASNOST

- Nízký růst obranných výdajů a nedostatečné přezbrojování Armády České republiky,
- slabé zapojení ČR do evropské obranné a zbrojní spolupráce,
- spoléhání vlády na demokratickou opozici při schvalování zahraničních misí.

DOPORUČENÍ

- Zvyšovat obranné výdaje a posilovat vojenské schopnosti,
- více přispívat ke kolektivní obraně NATO,
- výrazněji se zapojit do evropské obranné spolupráce,
- předcházet eskalacím v obchodních válkách mezi EU a USA.

Blízký východ

TOMÁŠ KAVÁLEK

TOMÁŠ NYČ

„Jako jediná členská země Evropské unie a NATO
jsme v Sýrii zastoupeni na úrovni velvyslance,

čímž režim legitimizujeme.“

PETR KOLÁŘ // 22. 2. 2018

„Nejsme v Sýrii kvůli sobě. Děláme spoustu
práce pro ostatní země, a to se souhlasem Evropské unie.“

LUBOMÍR ZAORÁLEK // 22. 2. 2018

„Izrael a jeho hrdinství jsou pro nás vzorem a povzbuzením.“

MILOŠ ZEMAN // 17. 12. 2017

„Česká republika společně s ostatními
členskými státy EU považuje Jeruzalém za
budoucí hlavní město obou států, tj. Státu Izraele
a budoucího Státu Palestina.“

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR // 12. 12. 2017

Českou zahraniční politiku na Blízkém východě v roce 2017 a v první polovině roku 2018 ovlivňovaly tamní pokračující ozbrojené konflikty a soupeření mezi regionálními i globálními hráči. Navzdory vojenské porážce ISIS na konci roku 2017 je region nadále nestabilní. Válka v Sýrii pokračuje a parametry jejího politického řešení jsou nejasné. Ani v Iráku nepřinesla porážka ISIS kýženou stabilizaci. Regionální aktéři jako Turecko, Írán, Izrael, Saúdská Arábie a další země Perského zálivu se asertivně snaží o posílení svého vlivu. Globální hráči, USA a Rusko, udržují zásadní vojensko-politickou a ekonomickou přítomnost v regionu, což situaci ještě více komplikuje. ČR se při absenci jasných strategických cílů na Blízkém východě nedaří prosazovat koherentní zahraniční politiku. Vztah k jednotlivým aktérům v regionu se výrazně nemění.

Vztahy ČR s Izraelem byly intenzivní a nesly se v duchu pokračujícího strategického partnerství. Došlo k zásadním schůzkám a jednáním na vládní úrovni. Výstupem bylo prohlubování kooperace v řadě oblastí, zejména ve vědě, výzkumu a bezpečnostní spolupráci. Například vicepremiér Bělobrádek v březnu 2017 během návštěvy Izraele podepsal memorandum o spolupráci s Weizmannovým institutem věd. Je patrné, že obě strany mají eminentní zájem na pokračování privilegovaných vztahů. Obchodní výměna vykazuje dlouhodobý růst; v roce 2017 se Izrael stal třetí největší vývozní destinací mimo EU.

ČR reflektovala nadále se zhoršující izraelsko-palestinské vztahy a kritizovala povolení k rozšíření výstavby osad na Západním břehu. V kontextu rozhodnutí o přesunu ambasády USA do Jeruzaléma vláda držela neutrální postoj. Potvrdila podporu dvoustátního řešení podobně jako státy EU. Prezident Zeman však volal po přesunu české ambasády do Jeruzaléma, což bylo v rozporu s vládní pozicí. Navzdory privilegovanému vztahu s Izraelem vláda zachovala adekvátně vyváženou pozici.

Nadále byla patrná pokračující česká podpora vazeb EU s Tureckem a jeho vnímání jako strategického partnera v regionu. ČR rovněž podpořila zájem Ankary na modernizaci celní unie s EU. V bilaterálních vztazích je zásadní ekonomická spolupráce, kdy se českým firmám Metrostav a Energo Pro podařilo v roce 2017 získat zakázky za 1,3 a 6 mld. Kč. Během českého předsednictví Rady Evropy ministr Zaorálek kritizoval špatný stav právního státu v Turecku, na straně druhé zaujal neutrální postoj ke kontroverznímu referendu o zásadním posílení pravomocí prezidenta. Poslanecká sněmovna v dubnu 2017 poprvé označila vyvražďování Arménů v roce 1915 za genocidu. Popírání genocidy Arménů má pro Turecko zásadní politický a ekonomický význam, neboť její uznání by dotčeným arménským rodinám otevřelo prostor pro nárokování odškodnění. Turecko tak očekává i od svých strategických partnerů, že arménskou genocidu oficiálně neuznají. ČR také v únoru 2018 nevydala vůdce syrských Kurdů Saliha Muslima hledaného Tureckem, na což turečtí představitelé reagovali obviněním ČR z podpory terorismu.

Pozice ČR vůči alarmujícímu vnitropolitickému vývoji a posilujícím autoritářským prvkům Erdoganova režimu však nezůstávala zcela nekritická, ačkoli česká odpověď by mohla být mnohem systematictější. Lze předpokládat, že případné kritické kroky by se do ekonomických vztahů negativně nepromítly.

V Sýrii došlo v dubnu 2017 k chemickému útoku, za jehož viníka označil Západ režim prezidenta Asada, na což USA reagovaly bombardováním základny Šajrát. V dubnu 2018 došlo k bombardování Damašku a Homsu v reakci na chemický útok v Dúmě, který byl také připsán syrské vládě. ČR spojenecký útok podpořila jako odstrašující prostředek, který má vyslat vzkaz všem aktérům v syrském konfliktu o nepřijatelnosti použití chemických zbraní. Írán nadále budoval vojenskou přítomnost v zemi se souhlasem režimu, což považují Izrael a USA za hrozbu. ČR přes tento vývoj nadále udržuje ambasádu v Damašku jako jediná země EU, a přímo tím propůjčuje legitimitu syrskému režimu páchajícímu válečné zločiny.

Další důležitou agendou byla příprava na postkonfliktní rekonstrukci Sýrie, ve které se očekávají příležitosti pro české firmy. Nepřerušená přítomnost zastoupení v Damašku by poté podle argumentace české diplomacie mohla být výhodou. Nicméně tyto plány jsou v kontextu zásadního politického a ekonomického vlivu Ruska a Íránu nejisté. S ohledem na obecnou zahraničněpolitickou orientaci ČR je udržování ekonomických a politických vztahů se syrským režimem nevhodné.

ČR poskytovala rozvojovou a humanitární pomoc obětem válek v Jordánsku, Libanonu, Sýrii a Iráku. S Jordánskem a Irákem probíhala také bezpečnostní spolupráce v boji proti terorismu. V Iráku se pak stejně jako v Sýrii očekávají příležitosti při ekonomické obnově země po porážce ISIS. Premiér Sobotka v srpnu 2017 navštívil Irák, kde jednal právě o pokračující bezpečnostní a ekonomické spolupráci. V únoru 2018 se zástupci ČR zúčastnili konference k poválečné rekonstrukci Iráku konané v Kuvajtu. Tyto snahy dokládají zájem ČR na dalším rozvoji ekonomické spolupráce lze hodnotit pozitivně a jsou v souladu s politikou západních spojenců.

ČR pokračovala v rozvíjení obchodních vztahů s Teheránem, které korespondovalo se snahou Íránu navázat užší vztahy se střední a východní Evropou. Diplomatie vztahy byly povýšeny jmenováním českého velvyslance v Teheránu. Došlo také k podepsání důležité bilaterální dohody o podpoře a ochraně investic. Plnému rozvinutí ekonomických vztahů s Íránem však brání nejistý osud dohody o jaderném programu, který je ještě více nejasný s jejím vypovězením ze strany USA v květnu 2018. ČR oproti tomu podobně jako EU podporuje pokračování dohody. Již dojednané kontrakty v řádech stovek milionů korun se prozatím nedaří ve větší míře realizovat. Zásadní překážkou je neochota bank poskytnout financování podobných projektů. Na druhé straně absentovala kritická pozice ČR nejen vůči vnitropolitické situaci, ale primárně vůči regionální politice Íránu, která ve svých důsledcích dále destabilizuje Blízký východ. Snaha Íránu vytvořit síť loajálních ne-

státních ozbrojených skupin v Iráku, Sýrii, Libanonu či Jemenu je v příkrém rozporu se zájmy ČR a jejich spojenců.

Přes konvenční porážku ISIS v roce 2017 v Iráku a Sýrii bude region Blízkého východu nadále oblastí nestability v bezprostřední budoucnosti i střednědobém horizontu. Soupeření regionálních i globálních aktérů, ať už v rovině politické, či skrze podporu místních sil v rovině lokálních ozbrojených konfliktů, bude pokračovat. Na regionální úrovni se budou Saúdská Arábie a její spojenci nadále střetávat se snahami Íránu posilovat svůj vliv v regionu skrze podporu sobě nakloněných nestátních ozbrojených aktérů. Lze očekávat pokračující napětí na Arabském poloostrově a další rostoucí politickou a bezpečnostní nestabilitu v Iráku. Byť v Sýrii se jeví, že Asadovu režimu se daří obsazovat další oblasti pod kontrolou rebelů, konkrétní parametry politického řešení konfliktu nejsou známy. Potenciálně destabilizujícím prvkem je i Turecko, které tvrdošíjně brojí proti kurdským ozbrojeným uskupením v regionu, z nichž některá syrská jsou podporována USA.

Pokračující negativní vývoj v regionu zákonitě povede českou zahraniční politiku k tomu, že bude muset tuto oblast vnímat primárně bezpečnostním prizmatem, přičemž hrozba šiitského i sunnitského militantního islamismu bude nadále přítomná. ČR by se tedy měla nadále podílet na budování kapacit a stabilizaci místních států, což vyžaduje soustředěné vojensko-politické úsilí v koordinaci s místními vládami. Mže tak doporučit pokračování spolupráce s Jordánskem a Irákem. Stejně tak by ČR měla nadále systematicky poskytovat humanitární pomoc a rozvojovou spolupráci v zemích dotčených válkami v Iráku a Sýrii.

ČR bude obecně nucena reagovat na soupeření regionálních a globálních hráčů na Blízkém východě. Česká diplomacie se bude muset v následujícím období vypořádat se dvěma zásadními problémy. Zaprvé udržení dohody o íránském jaderném programu, jejíž osud je nejistý po jejím vypovězení ze strany USA, a za druhé řešení konfliktu v Sýrii.

ČR by měla vůči Íránu zastávat tvrdší pozici ve vztahu k jeho regionální politice. Írán podporuje řadu šiitských milic a teroristických organizací, jako je libanonský Hizballáh, a stojí tak výrazně proti sunnitskému táboru a Izraeli, kteří jsou partnery ČR i jejich spojenců. Izrael a blízkovýchodní sunnitské země jsou také důležitějšími obchodními partnery než Írán. V otázce udržení či opětovného vyjednávání nové dohody o íránském jaderném programu by měla ČR skrze EU zastávat v případných nových jednáních tvrdší pozici, která by zajistila přísnější kontrolu jakéhokoli jaderného programu v Íránu.

Izraelsko-palestinský konflikt se neblíží svému řešení, právě naopak. Situace se nadále vyostřuje i v důsledku vnitropolitické situace v Izraeli. Na Západním břehu, a především v Pásmu Gazy, kde vládne radikální hnutí Hamás, nelze stejně tak očekávat smířlivější postoj. ČR se snaží prosazovat vyváženou politiku a dobré vztahy udržuje s oběma stranami. Pravdou ale je, že Izrael má v české zahraniční politice výjimečné postavení, avšak někdy na úkor až nekritického přijímání některých izraelských kroků. Vyšší míra kritiky problematického izraelského jednání by ČR prospěla ve vztazích s palestinskou stranou a dalšími arabskými státy. I tak lze doporučit pokračování strategického partnerství s Izraelem.

ČR v uplynulých letech úspěšně navazovala na dekády dobrých vztahů s rozmanitou paletou aktérů na Blízkém východě. Českou zahraniční politiku v regionu lze ale popsat jako široce rozkročenou a balancující mezi aktéry s protichůdnými zájmy. S tamní pokračující fragmentací a nestabilitou, doprovázenou soupeřením lokálních hráčů i globálních velmocí, se tato politika jeví jako neudržitelná. Například strategické partnerství s Izraelem a zároveň prohlubování vztahů s Íránem ve stávající nekritické podobě nutně narazí na svoje limity. Relativně dobré vztahy se syrským režimem a příslib poválečných investic se sice zdají být pragmatickými, ale narážejí na úctu k lidskoprávní politice ČR a na klíčová partnerství s USA a dalšími západními spojenci.

ČR tak musí být připravena vyřešit tyto kontradikce v zahraniční politice vůči Blízkému východu, neboť je pravděpodobné, že bude nucena se ve světle regionálního vývoje jasně přiklonit k vybraným partnerům. Česká diplomacie se musí připravit na eventualitu proměny rozvržení sil a geopolitického uspořádání. ČR by se měla jasněji vymezit a zvolit si prioritní země v souladu s prioritami západních spojenců. V opačném případě bude česká pozice v debatách o společném postupu na Blízkém východě v rámci EU oslabená, což nevyvážá ani nejistá vyhlídka zisků plynoucích z ekonomické diplomacie. S ohledem na české zájmy se jeví sunnitské země jako vhodnější volba než státy tzv. šíitského tábora, jimiž jsou Írán či Sýrie. Užší vztahy se sunnitskými arabskými státy v severní Africe a na Arabském poloostrově jsou navíc kompatibilnější s pokračováním strategického partnerství s Izraelem.

Česká zahraniční politika by neměla rezignovat na svůj tradiční normativní rozměr. Pnutí mezi hodnotově orientovanou a pragmatickou zahraniční politikou se totiž i na Blízkém východě vychyluje směrem k tématům ekonomickým na úkor lidskoprávní a demokratizační politiky. ČR nebyla dostatečně kritická k vnitropolitickému a zahraničněpolitickému vývoji v zemích jako Írán, Turecko či Egypt, kde se Sísího režim nepokrytě posunul dále k autoritarismu. ČR obdobně jako jiné státy EU zjevně preferuje čitelnost a stabilitu místních režimů, byť nedemokratických, před potenciální nejistotou a další nestabilitou, která se stala pro

region charakteristickou po arabských revolucích. ČR by se měla snažit pozitivně působit na místní režimy, k čemuž by měla jako zásadní platforma sloužit EU.

KONTEXT

- Pokračující nestabilita na Blízkém východě,
 - geopolitické soupeření regionálních a globálních hráčů,
 - přetrvávání syrského konfliktu,
 - zostřování protiarabské politiky v Izraeli.
-

SOUČASNOST

- Široce rozkročená a vzájemně se vylučující česká blízkovýchodní politika,
 - prioritizace obchodních vztahů před hodnotovými principy,
 - problematické angažmá v Sýrii,
 - nekritický český postoj k Izraeli.
-

DOPORUČENÍ

- Vyřešit kontradikce a volit klíčové blízkovýchodní partnery v souladu se spojeneckými závazky,
- vymezit se vůči domácímu vývoji v Izraeli,
- systematicky poskytovat humanitární pomoc a posílit rozvojovou spolupráci,
- působit v oblasti demokracie a lidských práv.

Východní Asie

VÁCLAV KOPECKÝ

„Do ČR přijede osobně předseda představenstva jedné z pěti největších čínských firem, aby ujistil prezidenta ČR a J&T, že je připraven zaplatit dluhy CEFC. Pak podepíše právní garanci zaplacení. A následně pošle na účet v ČR 475 mil. euro. Opravdu někdo věří, že nechce zaplatit?“

JAROSLAV TVRDÍK // 18. 5. 2018

„Dokud můj čínský poradce nebude z ničeho reálně obviněn, a případně odsouzen, tak nemám samozřejmě důvod, abych se ho vzdával.“

MILOŠ ZEMAN // 27. 3. 2018

„Ale samozřejmě jsem i očekával, že budou investice, že se postaví fabriky na zelené louce. A to zatím nenastalo. A taky ta obchodní bilance je stále nepříznivá, že nakupujeme [v Číně] desetkrát víc, než prodáváme, přitom tam bylo na cestách tolik ministrů, tak nevím, co z těch cest vypadlo.“

ANDREJ BABIŠ // 20. 3. 2018

Česká republika se v rámci Asie nadále nejvíce věnuje Dálnému východu. Je to logické, neboť vývoj v této oblasti má významný dopad i na ČR. Jedná se zejména o asertivnější čínskou zahraniční politiku, severokorejský jaderný program nebo ekonomické reformy v Japonsku.

Především Čína nyní prochází turbulentním obdobím systémových změn. Jde o větší centralizaci moci komunistické strany, omezení vývozu kapitálu mimo priority iniciativy Pás a stezka nebo další limitaci příchodích investic do strategických odvětví. Navzdory rétorice prezidenta Si o otevřenějším světu (vloni na fóru v Davosu) se Čína vydává spíše opačnou cestou. Reálně je tak čínský trh uzavřenější, než byl před pěti lety. To bude mít dopady i na Českou republiku – například ve větší politizaci investic.

Čínské lidové republice byla v české zahraniční i domácí politice nadále věnována největší pozornost, a to zejména v oblasti investic, i když již v nižší intenzitě. V rámci Čínského investičního fóra navštívil Česko v roce 2017 tehdejší člen ústředního výboru politbyra zodpovědný za propagandu Liou Jün-šan, avšak návštěva byla prezentována hlavně jako stranická a mediální pozornost byla omezena na minimum. Česká média se věnovala problémům největšího čínského investora, skupiny CEFC, jejíž ředitel, Jie Tien-ming, byl zadržen a dále o něm neexistují žádné věrohodné informace. Společnost má momentálně finanční problémy, jak ukázalo i dočasné převzetí aktiv CEFC Europe finanční skupinou J&T.

Čína patří mezi prioritní oblasti české zahraniční politiky již minimálně pět let, výsledky však neodpovídají vložené energii a politickému kapitálu. Strategickému partnerství, uzavřenému v roce 2016, zatím chybí konkrétní náplň. I přes důraz kladený na ekonomickou stránku vztahů podíl Číny na českém exportu vzrostl meziročně pouze mezi lety 2016 a 2017, a to o necelé 0,2 procentního bodu. Objem čínských investic do ČR je celkově nízký a příběh CEFC navíc ukazuje nebezpečí dominance jednoho investora pro vzájemné vztahy. Její dlouhodobější finanční problémy či dokonce úpadek by znamenaly těžkou ránu pro dosavadní zahraniční politiku. Z již tak zredukovaného sru o stamiliardách čínských investic by totiž nezbylo skoro nic.

Otázka dodržování lidských práv byla vládou premiéra Sobotky ve veřejných prohlášeních spíše upozaděna. Úmrtí disidenta Liou Siao-poa, který byl nominován na Nobelovu cenu míru právě českými politiky, vyvolalo doma pouze vlažnou reakci. Za požadavek na propuštění jeho manželky Liou Sii se postavilo mnoho světových představitelů, Česká republika mezi ně však nepatřila. Podobnou možnost navázat na svou dlouholetou tradici již česká diplomacie mít nebude. O lidskoprávní situaci se zajímali spíše čeští europoslanci a na půdě Rady pro lidská práva v Ženevě ČR také podporovala iniciativy EU kritizující lidskoprávní situaci v Číně.

Korejský poloostrov nyní prochází obdobím oteplování vztahů mezi Severem a Jihem. Jelikož ČR udržuje v KLDR dlouhodobě svoji ambasádu, případně ote-

vírání země by mohlo představovat ekonomickou i politickou příležitost. Naopak, u Jižní Koreje dosáhly vztahy pomyslného vrcholu. Jak v ekonomické, tak i v mezinárodněpolitické oblasti se obtížně hledají další témata pro spolupráci. Korejci mají zájem především na výstavbě nových jaderných bloků, která by jistě jejich pozornost vůči ČR obnovila. Můžeme očekávat klidné pokračování vztahů spíše s nižší intenzitou.

Vztahy s Japonskem jsou dlouhodobě na velice dobré úrovni a v loňském roce byly potvrzeny významnou událostí – cestou premiéra Sobotky do Tokia. První návštěva nejvyššího vládního činitele od roku 2005 připomněla důležitost Japonska jako stabilního politického a ekonomického partnera.

Vztahy mezi Spojenými státy, Evropskou unií a Čínou prochází nyní velmi turbulentním obdobím a není jasné, jak bude globální obchodní politika dále vypadat. České zahraniční politice by i proto neprospělo, pokud by se pomyslné kyvadlo vřelosti k ČLR posunulo z jednoho extrému do druhého. Zvolení další vhodné politiky vůči Číně by však také mělo reflektovat její domácí vývoj směrem k většímu protekcionismu a asertivitě v mezinárodní politice. ČR by měla vzít v úvahu pravděpodobnou větší politizaci čínských investic.

Česká republika si vyzkoušela, jak malé možnosti má ve vyjednávání s Čínou na bilaterální úrovni, případně v rámci čínských vícestranných iniciativ jako 16+1. Nyní by měla pozornost obrátit k větší koordinaci na evropské úrovni, která bude v oblasti obchodní politiky klíčová, neboť vlastní vyjednávací kapacity jsou značně omezené. Témat evropsko-čínských vztahů je celá řada – od přístupu na čínský trh přes mechanismus kontroly investic na evropské půdě až po globální otázky jako budoucnost iránského jaderného programu či změna klimatu. Ani prosazování českých zájmů v evropské politice nebude snadné (a česká diplomacie se o něj samozřejmě pokouší již dnes), ale právě zkušenost z bilaterálního jednání s Čínou může pomoci – ČR si zvládla lépe uvědomit své zájmy a může být nyní zkušenějším a tvrdším vyjednavčem.

První šanci má již nyní. V roce 2018 probíhá intenzivní debata o investicích a čínském vlivu v Evropě, přičemž se jedná o téma, se kterým má ČR aktuální zkušenosti. Česká republika by se měla připojit k iniciativě na kontrolu zahraničních investic do strategických odvětví a akcentovat toto téma i v rámci formátu 16+1. Ačkoliv se jedná o složitý proces, který není nikdy plně efektivní (a schválená verze by v konečném důsledku měla mít spíše koordinační a doporučující charakter), jedná se o silné politické gesto, které by mělo mít za cíl i větší otevření čínského

trhu. Například Obchodní komora Evropské unie v Číně dlouhodobě poukazuje na velmi nerovný přístup a na problémy, kterým musí evropské firmy čelit. Je proto i v zájmu ČR, aby byl přístup na obou stranách obdobný.

Očekávání, která intenzivní fáze vztahů s Čínou vzbudila, však již prakticky není možné naplnit, a je proto logické, že se bude hledat nová rovnováha. Ta by se mohla skládat v první řadě z kombinace jasných ekonomických priorit a větší koordinace jejich prosazování na evropské úrovni, z pokračování formálního zapojení v čínských multilaterálních iniciativách a ze zachování dlouhodobé lidskoprávní agendy. Česká republika potom bude Číně rovnocennějším partnerem.

Česká diplomacie by také v návaznosti na loňskou návštěvu premiéra Sobotky v Tokiu měla usilovat o posílení vztahů s Japonskem, které je stále nejvýznamnějším asijským investorem v ČR. Premiér Abe nyní věnuje střední a východní Evropě značnou pozornost. Nabízí se proto možnost využít oboustranně dobrých vztahů a posunout spolupráci na úroveň strategického partnerství. Česká zkušenost a kontakty totiž mohou Japonsku pomoci i při případném otevírání KLDR. Strategickými partnerstvími Japonsko v Evropě zatím šetří, ale načasování možná již lepší nebude.

KONTEXT

- Pokračování asertivity a protekcionismu Číny,
 - centralizace ústřední moci v Číně,
 - omezování vývozu kapitálu a politizace čínských investic,
 - oteplování vztahů na Korejském poloostrově.
-

SOUČASNOST

- Výsledky české prioritizace Číny neodpovídají vloženému politickému kapitálu,
 - ČR preferuje bilaterální kontakty či rámec 16+1.
-

DOPORUČENÍ

- Prosazovat se vůči Číně spíše přes EU,
- připojit se k iniciativě kontroly investic do strategických odvětví,
- předávat zkušenosti s prosazováním čínského vlivu,
- usilovat o větší otevření čínského trhu,
- dále prohlubovat vztahy s Japonskem.

Vybrané globální otázky

PETR BOHÁČEK

TOMÁŠ JUNGWIRTH

ANNA KUNOVÁ

„Co potřebujeme udělat, je pomoci [africkým a dalším zemím] se zavedením elektřiny, se školami, nemocnicemi, vodními zdroji a podobně.“

MILOŠ ZEMAN // 19. 9. 2017

„Už teď neplníme naše závazky v rozvojové spolupráci (v rámci EU jsme slíbili 0,33 % HND a dáváme 0,11 %) a k tomu SPD navrhuje další snižování.

No jestli chceme řešit příčiny migrace přímo na místě, tak bychom si na to přece měli peníze vyčlenit.“

MIKULÁŠ PEKSA // 15. 12. 2017

„Podíl neevropských a nezápádních zemí na globálním HDP se soustavně zvyšuje. Zahraniční politika i tak silně evropsky zakotvené země jako je

ČR na to musí brát zřetel.“

LUBOMÍR ZAORÁLEK // 30. 8. 2017

Zodpovědné přispívání k řešení globálních otázek je v zájmu ČR. Přibývajícím globální výzvám vytvořily silný tlak na model vládnutí, v němž většina politických rozhodnutí zůstávala v rukou národních států. Odpovědí na tyto trendy byl doposud multilateralismus, který však nyní ustupuje nacionalismu i státům naladěným nepřátelsky vůči současnému globálnímu pořádku a který trátí na dobrovolnému stažení se USA z pozice světového leadera. Jedná se o vývoj, který je pro Českou republiku nepříhodný a nebezpečný. Role menších států je oslabována a ty se dostávají do vleku jednání globálních mocností. ČR zůstává téměř netečná ke globálním výzvám v oblastech migrace, klimatických změn či mezinárodního obchodu, aktivněji se angažuje pouze ve vybraných otázkách, jako je například kybernetická bezpečnost.

Téma migrace stojí v popředí evropské a globální diskuze. Přijetí Newyorské deklarace pro uprchlíky a migranty OSN v září 2016 iniciovalo posílení globálního vládnutí v této oblasti. V únoru 2018 byla zahájena jednání o Globálním kompaktu o uprchlících a o Globálním kompaktu pro bezpečnou, řízenou a legální migraci. Migrace byla dosud regulována především na národní, popřípadě na mezivládní úrovni. Ambicí Globálního kompaktu pro migraci je vytyčit praktické cesty, kterými by se státy měly vydat (snižování transakčních nákladů remitencí, uznávání profesní kvalifikace migrantů, ochrana na trhu práce, přístup ke službám bez ohledu na pobytový status, ukončení detence dětí apod.). Zatímco USA a později Maďarsko od celého procesu odstoupily, ČR během jednání usilovala o udržení unijního konsenzu a bránila se možné politizaci tématu na národní úrovni. Přesně to však učinila bezprostředně po uzavření jednání v červenci 2018, když zpochybnila celý proces příprav i svoji dosavadní podporu dokumentu.

V oblasti rozvojové spolupráce došlo k poměrně dramatickému vývoji. Dostávala se stále silněji do vleku tzv. migrační kondicionality v kontextu obrovského politického a veřejného zájmu vyspělých zemí, zejména evropských, regulovat imigraci a zvyšovat úspěšnost návratů. Konkrétně začíná docházet k přesunu rozvojových peněz na projekty bezpečnostního charakteru, a to s cílem znemožnit lidem migrovat. K tomuto trendu se připojuje i rétorika českých představitelů, k zásadním změnám v praxi však zatím nedošlo. Pod heslem „pomoci v zemích původu“ ČR podporovala jak skutečné humanitární a rozvojové projekty (např. MEDEVAC, v jehož rámci lékařské týmy provádí stovky operací na Blízkém východě), tak například vyzbrojování libyjských milicí. Změna paradigmatu rozvojové spolupráce, zahrnující také dlouhodobé posilování role soukromých investorů, se promítla i do nově přijaté Strategie zahraniční rozvojové spolupráce ČR 2018–2030.

K prohlubování globálních výzev došlo i v oblasti životního prostředí. Strategické dokumenty přijímané na globální i evropské úrovni se obvykle odkazují na rámec Cílů udržitelného rozvoje OSN a Agendy 2030, stejně jako na závazky

plynoucí z Pařížské klimatické dohody. Česká republika je v této oblasti víceméně pasivní a její snahy v oblasti energetické transformace, redukce emisí skleníkových plynů či omezování dopadů změn klimatu jsou nedostačující. Důsledkem je zhoršování životních perspektiv a bezpečnostní situace především v nejhudších světových regionech. Byl sice přijat Strategický rámec ČR 2030, který přenáší Cíle udržitelného rozvoje OSN do národního kontextu. Nebyly však zajištěny navazující implementační mechanismy napříč rezorty.

Pařížskou dohodu ratifikovala Česká republika v listopadu 2017 jako poslední členský stát EU. Ještě předtím v březnu 2017 vláda schválila Politiku ochrany klimatu v ČR – strategický dokument, který má zemi pomoci v plnění klimatických cílů. Strategie zahrnuje pozitivní kroky – počítá například s přijetím antifosilního zákona, uzavíráním starých uhelných elektráren, úsporami energie a rozvojem obnovitelných zdrojů. Závazky zmíněné globální dohody však nereflakuje dostatečně. ČR má podle národního plánu směřovat ke snížení emisí skleníkových plynů o 80 % do roku 2050 (oproti roku 1990), k naplnění dohody by ale bylo potřeba, aby došlo k redukci emisí o 95 %. Národní politika ochrany klimatu zanedbává globální spoluodpovědnost ČR za dopady klimatické změny, tedy pomoc chudým zemím, ve kterých změna klimatu hrozí vážnými ekonomickými problémy a humanitárními katastrofami.

ČR patří mezi aktivnější evropské země ve schvalování legislativy v oblasti kybernetické bezpečnosti. V roce 2017 byl vytvořen Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost. Došlo také k rychlému přijetí evropské směrnice synchronizující zabezpečení informačních sítí. Ačkoliv při vytváření legislativního rámce postupuje ČR dynamicky, problémem zůstávají implementace strategií a bezpečnostních koncepcí, vymahatelnost bezpečnostních standardů či nedostatek odborníků. Rozvinutý soukromý sektor a platformy pro spolupráci veřejné, soukromé a akademické sféry v oblasti kybernetické bezpečnosti ale celkovému zabezpečení pomáhají. ČR zatím neprošla testem většího kybernetického útoku. Proběhlo několik drobnějších cílených útoků bez jasné motivace, které mířily mimojiné na síť MZV neklasifikované jako kritická infrastruktura. Zůstaly však bez větších následků. Absence globálních norem v této oblasti, vymáhání bezpečnostních standardů či kontroly a nemožnost jasné identifikace útočníků bude nadále značně omezovat možnosti státu zajistit si kybernetickou bezpečnost.

Prohloubená mezinárodní spolupráce v oblasti migrace je nezbytným předpokladem naplnění českých zájmů, a to včetně řešení příčin neregulární migrace a zvý-

šení úspěšnosti návratů. Případné jednostranné kroky mohou vést ke zcela protichůdným výsledkům. Přeshraniční migrace přitom zůstává motorem rozvoje české ekonomiky a Česko aktivně láká další zahraniční pracovníky. Už proto by ČR měla na prosincové mezivládní konferenci bezvýhradně podpořit dva klíčové dokumenty vyjednané na půdě OSN: Globální kompakt o migraci a Globální kompakt o uprchlících.

V oblasti rozvojové spolupráce je třeba trvat na tom, aby vynakládané prostředky byly vedeny zásadami efektivity rozvoje. Případné investice do řízení migrace a na represivní opatření ve třetích zemích musí přicházet z odlišných fondů a v žádném případě je nelze označovat za „pomoc v zemích původu či tranzitu“. Je přitom zjevně potřeba zrychlit meziroční navyšování celkových prostředků v rámci oficiální rozvojové spolupráce, a to alespoň na úroveň 0,33 % hrubého národního důchodu, v souladu s platnými závazky v rámci EU. V rámci své domácí agendy by Parlament měl urychleně schválit implementační plán ČR 2030 a zajistit nadrežortní řízení problematiky udržitelného rozvoje v souladu s cíli a zásadami schválenými na půdě OSN. Nelze si přitom představit, že by takové řízení probíhalo bez podpory nejvyšších politických představitelů, kteří tématu musí věnovat náležitou pozornost.

V klimatické oblasti čeká vládu především rozhodnutí o tom, jak do budoucna podporovat rozvoj obnovitelných zdrojů a jak zajistit naplňování evropského cíle pro energetické úspory. Ve své energetické koncepci ČR spoléhá na rozvoj nízkouhlíkové jaderné energetiky, ale vhodnost takového kroku je vzhledem k vysokým investičním nákladům s nejistou návratností pochybná.

V oblasti kybernetické bezpečnosti by měla ČR pokračovat v implementaci přijaté legislativy a podporovat úspěšnou vícesektorovou spolupráci. Velkou výzvou je digitalizace státní správy, která přinese zvýšené bezpečnostní nároky. Investice do vzdělávacích programů pro zvýšení kybernetické bezpečnosti, například formou informačních kampaní, by tak měla plánovanou digitalizaci doprovázet.

Jakákolí řešení uvedených problémů, ale i ostatních globálních výzev bude komplikovat pokračující ústup multilaterálního řádu a z něj vyplývající důsledky pro menší státy. Proto je nezbytné, aby Česká republika přistupovala k řešení těchto otázek primárně skrze společnou evropskou pozici a zdržela se nekonstruktivních jednostranných kroků. Pouhá ratifikace vyjednaných mezinárodních smluv však nestačí a je nezbytné, aby ČR skutečně implementovala přijaté závazky.

KONTEXT

- Oslabování multilaterálního řádu,
- nárůst migrace ze zemí postižených klimatickou změnou,
- migrační kondicionalita rozvojové pomoci,
- absence globálních norem kybernetické bezpečnosti.

SOUČASNOST

- Pasivní přístup ČR k řešení globálních výzev,
- nepředvídatelnost při jednání o globálních migračních úmluvách,
- nedostatečné plnění závazků vyplývajících z Pařížské klimatické dohody.

DOPORUČENÍ

- Zapojovat se do debaty o reformě globálních institucí a rozhodování,
- zrychlit navyšování prostředků na rozvojovou spolupráci,
- podpořit Globální kompakt o migraci a Globální kompakt o uprchlících,
- schválit implementační plán ČR 2030 a zajistit nadrezortní řízení udržitelného rozvoje,
- zvýšit připravenost pro bezpečnou digitalizaci státní a veřejné správy.

Seznam použitých zkratek

AMO	Asociace pro mezinárodní otázky
CEFC	China Energy Company Limited
ČLR	Čínská lidová republika
ČR	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
EGAP	Exportní garanční a pojišťovací společnost
EP	Evropský parlament
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
HND	Hrubý národní důchod
KDU-ČSL	Křesťanská demokratické unie – Československá strana lidová
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NATO	Severoatlantická aliance
OSN	Organizace spojených národů
PESCO	Stálá strukturovaná spolupráce
SPD	Svoboda a přímá demokracie
USA	Spojené státy americké
V4	Visegrádská skupina

Autoři

Petr Boháček je analytikem Výzkumného centra AMO se zaměřením na transatlantické vztahy, zahraniční a domácí politiku USA, bezpečnost a kosmickou politiku.

Vít Borčany je analytikem Výzkumného centra AMO se zaměřením na českou zahraniční politiku a ekonomickou diplomacii.

Adéla Denková je analytičkou Výzkumného centra AMO a šéfredaktorkou portálu Evropa v datech. Zaměřuje se především na témata spojená s klimatickou a energetickou politikou Evropské unie.

Vít Dostál je ředitelem Výzkumného centra AMO, odborně se zaměřuje na střeoevropskou spolupráci, polskou zahraniční a domácí politiku a českou zahraniční a evropskou politiku.

Pavel Havlíček je analytikem Výzkumného centra AMO se zaměřením na východní Evropu, zejména na Ukrajinu, Rusko a Východní partnerství.

Pavčina Janebová je projektovou manažerkou a analytičkou Výzkumného centra AMO zabývající se státy střední Evropy, především Rakouskem a Maďarskem.

Tomáš Jungwirth je analytikem Výzkumného centra AMO, zabývá se problematikou migrace a azylu, stejně jako státy jihovýchodní Evropy. Pracuje jako policy officer v Konsorciu nevládních organizací pracujících s migranty v ČR.

Tomáš Kaválek je analytikem Výzkumného centra AMO se zaměřením na Blízký východ a severní Afriku. Působí jako doktorand na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity.

Václav Kopecný je analytikem Výzkumného centra AMO se specializací na zahraniční a environmentální politiku Číny.

Kryštof Kruliš je analytikem Výzkumného centra AMO se zaměřením na vnitřní trh a právo EU a vztah EU a anglofonních zemí. Přednáší na University of New York v Praze a Metropolitní univerzitě Praha.

Jakub Kufčák je analytikem Výzkumného centra AMO specializující se na Severoatlantickou alianci, obrannou a bezpečnostní politiku.

Anna Kunová je nezávislá evaluátorka rozvojových projektů, zaměřuje se na oblast vzdělávání, sociálního rozvoje a lidských práv.

Michal Lebduška je analytikem Výzkumného centra AMO se specializací na politický, bezpečnostní a společenský vývoj na Ukrajině a ukrajinsko-polské vztahy.

Zuzana Lizcová je koordinátorkou Česko-německého programu pro mladé profesionály (CGYPP) a analytičkou Výzkumného centra AMO. Zaměřuje se na německy mluvící země, jejich působení v mezinárodním kontextu a bilaterální vztahy s Českou republikou. Jako externí pedagog působí na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy.

Tomáš Nyč je studentem navazujícího magisterského oboru Mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Odborně se zaměřuje na region Blízkého východu.

ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY (AMO)

AMO je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Základním posláním AMO je přispívat k hlubšímu porozumění mezinárodnímu dění. Poskytujeme prostor pro vyjadřování a realizaci idejí, myšlenek a projektů sloužících k rozvoji vzdělanosti, porozumění a tolerance mezi lidmi.

AMO je jedinečnou transparentní platformou, která zprostředkovává dialog mezi zástupci široké veřejnosti, akademické sféry, občanského sektoru, politiky a byznysu. Dlouhodobě podporuje zájem občanů České republiky o mezinárodní otázky a poskytuje informace nezbytné pro utváření vlastního názoru na současné dění doma i ve světě.

AMO:

- formuluje a vydává studie a analýzy,
- pořádá mezinárodní konference, expertní semináře, kulaté stoly, veřejné diskuse,
- organizuje vzdělávací projekty,
- prezentuje kritické názory a komentáře k aktuálnímu dění pro domácí a zahraniční média,
- vytváří příznivější podmínky pro růst nové generace expertů,
- podporuje zájem o disciplínu mezinárodních vztahů mezi širokou veřejností,
- spolupracuje s řadou dalších domácích i zahraničních institucí.

VÝZKUMNÉ CENTRUM AMO

Výzkumné centrum AMO je předním českým think-tankem, který není spjat s žádnou politickou stranou, ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskuzi. Hlavním cílem Výzkumného centra je systematické sledování, analýza a komentování mezinárodního dění se zvláštním zaměřením na zahraniční politiku České republiky.

ZŮSTAŇTE S NÁMI!

- www.facebook.com/AMO.cz
- www.twitter.com/AMO_cz
- www.youtube.com/AMOCz
- www.linkedin.com/company/AMOCz
- www.instagram.com/AMO.cz

#AMOagenda

